

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 7

БЕОГРАД 1938 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

XV РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 19 ФЕБРУАРА 1938 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК
СТЕВАН ЂИРИЋ

И

ПОТПРЕТСЕДНИК
ЈЕВРЕМ ТОМИЋ

СЕКРЕТАР
Др. АНДРЕЈ ВЕБЛЕ

Присутни г. г. Министри: Министар грађевина Добривоје Стошовић; Министар финансија Душан Летица; Министар без портфеља Војислав В. Ђорђевић; Министар без портфеља др. Нико Новаковић; Министар физичког васпитања народа др. Вјекослав Милетић; Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Р. Чвркић; Министар просвете Димитрије Магарашевић.

ПОЧЕТАК У 9.15 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника XIV редовног састанка;

2 — Саопштење извештаја Министра финансија о подношењу амандмана о изменама и допунама у рачунском делу предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину — Министарство финансија — Буџетско одељење бр. 2110/VII од 18-II-1938 године.

3 — Саопштење и усвајање извештаја Верификационог одбора о доласку за народног посланика др. Рудолфа Добовишека, адвоката из Цеља, за срез Шмарје, Бановина дравска, који је изабран на листи др. Владимира Мачека;

4 — Саопштење извештаја Министра унутрашњих послова о одговорима на интерпелације народних посланика;

5 — Саопштење извештаја Општине суворечке да је Бећир Сејфуловић, народни посланик, поднео оставку на положај претседника поменуте општине;

6 — Одговор претседника Народне скупштине Стевана Ђирића на кратка питања народних посланика Јеремије Протића и Војислава Лазића,

Говорници: Секретар др. Андреј Вебле, Јеремија Протић, Војислав Лазић, Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (девет пута).

Дневни ред: Наставак претреса у начелу извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину.

Говорници: Зарије Јоксимовић, Милан Петковић, Ђура Микашиновић, Ристо Грђић, Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (десет пута), др. Гавро Санто, Потпретседник Народне скупштине Јеврем Томић (четири пута.)

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, отварам XV редовни састанак Народне скупштине. Молим секретара г. др. Веблеа да изволи прочитати записник претходног састанка.

Секретар др. Андреј Вебле прочита записник XIV редовног састанка.

Претседник Стеван Ђирић: Има ли ко од господо народних посланика какву примедбу на записник? (Нема!) Пошто примедаба нема, објављујем да је записник примљен.

Изволите чути предлог измена и допуна у рачунском делу предлога буџета државних расхода и прихода за буџетску 1938/39 годину.

Секретар др. Андреј Вебле (саопштава): Г. Министар финансија доставља Народној скупштини на решење накнадни предлог о изменама и допунама у рачунском делу предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансиског закона за буџетску 1938/39 годину. Министарство финансија — Буџетско одељење бр. 2110/VII од 18-II-1938 године. (Види прилог).

Претседник Стеван Ђирић: Овај предлог упутиће се Финансиском одбору.

Изволите чути извештај Верификационог одбора.

Секретар др. Андреј Вебле (чита): „Народној скупштини Београд — Верификациони одбор Народне скупштине примио је преко Претседништва Народне скупштине посланичко пуномоћство г. др. Рудолфа Добовишека, адвоката из Цеља, изабраног за народног посланика у срезу Шмарје, Бановине дравске, на листи др. Владимира Мачека, које је пуномоћство предано 17 фебруара 1938 године.

Пошто је прегледао изборна акта, жалбе на изборе и записнике Главног бирачког одбора, Верификациони одбор је утврдио да је др. Рудолф Добовишек заиста изабран на листи г. др. Владимира Мачека за народног посланика у срезу Шмарје, бановина Дравска, па му је част предложити Народној скупштини, да се мандат г. др. Добовишека Рудолфа, адвоката из Цеља, оснажи.

За известиоца Одбор је изабрао г. Димитрија Мирковића.

Претседник Верификационог одбора,

Др. Ђорђе Марковић, с. р.

Секретар,

Димитрије Мирковић, с. р.

Чланови:

Ристо Р. Грђић, с. р.; Мирко Ил. Урошевић, с. р.; Тодор Живковић, с. р.; Сретен Кузељевић, с. р.; Тихомир Васић, с. р.; Стаменко Стошић, с. р.; Станко Ђосић, с. р.; Марко В. Ружичић, с. р.; Рудолф Певец, с. р. Велимир Ж. Аћимовић, с. р. Васиљ Костић, с. р.”

Претседник Стеван Ђирић: Пошто је овај предлог Верификационог одбора донесен једногласно без икакве дискусије и пошто је ствар јасна, молим Народну скупштину, да још у овом тренутку одлучи да ли прима овај извештај и да ли могу прогласити г. др. Рудолфа Добовишега за народног посланика. (Једногласан одзив: Прима се).

Објављујем да је Народна скупштина примила једногласно извештај Верификационог одбора и проглашујем г. др. Рудолфа Добовишека за народног посланика за срез Шмарје.

Изволите чути извештаје г. г. Министара.

Секретар др. Андреј Вебле: (саопштава): Г. Министар унутрашњих послова извештава да ће на следеће интерпелације одговорити кад прикупи све потребне податке: Г. Велимира Јојића: О распуштању Средишног одбора и пленума Народне одбране у Београду и о постављењу полицијског комесара за исту; о поступању полицијских органа према грађанству приликом доласка у Београд француског Министра иностраних послова г. Делбоса; о личностима које заузи-

мају положаје часништва и службеника у општини Баранској и одлагању избора у тој општини; г. др. Рика Фукса и другова о распуштању југословенског академског друштва „Јадран” у Љубљани.

Претседник Стеван Ђирић: Ови извештаји узимају се на знање. Изволите чути једно саопштење.

Секретар др. Андреј Вебле (саопштава): Општина суворечка извештава да је г. Бећир Сејфуловић народни посланик, поднео оставку на положај претседника поменуте општине.

Претседник Стеван Ђирић: Ово саопштење узима се на знање и биће упућено Верификационом одбору.

Пре прелаза на дневни ред, господо народни посланици, имам част одговорити на два кратка питања, која су ми упутили г. г. народни посланици Јеремија Протић и Војислав Лазић.

Питање г. Јеремије Протића гласи овако:

„Господине Претседниче, у току ове буџетске дискусије, која дубоко засеца у привредни и политички живот нашег народа, Краљевска влада и њена већина тенденциозно апстинира са седница окупштинских и оставља опозицију да буџет Краљевске владе спроводи.

Господин Претседник Народне скупштине, уместо да силом свог високог ауторитета натера Краљевску владу и њену већину да седницама присуствују, он је на седници од 16 т. м. поводом жучне полемике г. др. Мирка Дошена, народног посланика, са посланицима већине, оштро приговорио др. Дошену, па, између осталог, окрећући се опозицији, рекао: „Кад већ нећете да радите, онда немојте да ометате рад Скупштине, ви сте дужни да чувате достојанство парламентаризма и свога Претседника скупштине”.

Режимска штампа бесомучно се обара на све говорнике опозиције, нарочито на чланове клуба Југословенске националне странке, фалсификује њихове говоре и износи грубе неистине, а све то чини под заштитом строге и скупо плаћене цензуре а по наређењу Краљевске владе.

Стога Вас молим, Господине Претседниче, да ми на првој наредној седници изволите одговорити следеће:

1 — Да ли је Господин Претседник вољан да се извини опозицији на груби приговор „да опозиција неће да ради”, и

2 — Да ли је вољан и може ли Господин Претседник силом свог положаја да обузда режимску штампу од грубог, неоснованог и злонамерног нападања на говоре посланика чланова Југословенске националне странке.

Београд, 18 фебруара 1938 год.

Претседник клуба посланика ЈНС.

Јеремија П. Протић, с. р.”

Господо народни посланици, када сам ово питање од господина Протића примио, мени се је одмах учинило да је он нетачно навео моје речи, вероватно зато што није имао стенографске белешке са те седнице.

Замолно сам г. Шефа стенографског бироа да ми донесе стенографске белешке, на што ми је Шеф рекао да су већ у штампи и да се више не могу поправљати. Ја нисам ни мислио да поправ-

љам и наредио сам да ми се донесу онако, како су дате у штампу. То желим да нагласим, г. Протићу, да не бисте мислили, да сам поводом Вашег питања чинио икакве поправке у стенографским белешкама. Зато допустите да вам прочитам како су дате у штампу. Те моје речи, по стенографским белешкама, гласе овако: „Молим вас, господо, мир. Буд читате говоре, буд дуже говорите него што је Пословником допуштено, па сад још и да не радимо, то не може бити.”

Ја мислим да је г. Протић имао стенографске белешке, он ми то питање не би ни ставио, јер је очигледно да се моје речи не односе на једну страну ове куће, не односе ни на другу, чак ни на прву плус другу страну, него прву плус другу, плус Претседника.

Дакле, мој приговор је као што видите упућен свима, да радимо онако како Пословник то налаже, да не читамо говоре, да не прекорачујемо време и да радимо по могућности што више. (Одобравање и плескање код већине).

Да је г. Протић имао стенографске белешке могао би ми пребацити можда нешто друго, што ја желим овом приликом да поправим, исправим, иако ми г. Протић то није пребадио.

Ја сам у даљем току свог говора рекао ово: „Када би се строго примењивао Закон о пословном реду, не би се нашло свеукупно два до три говорника који умеју говорити”.

Ја сматрам за дужност, да исправим, односно да растумачим то татко, да је ово очигледно једна фигура, једна хипербола. Сигурно у овој Скупштини има — хвала Богу — више него два три, или више него двадесет и тридесет народних посланика, који умеју говорити, али ако сам употребио ову хиперболу или преувеличавање, у овом случају умањивање, ако сам то учинио, то сам учинио у најбољој намери, да дам потстрека да потстакнем амбиције, не би ли се ипак постигло, да рад Скупштине буде у сагласности са § 45 Закона о пословном реду.

Нарочито ме боли, господо, ово, — допустите да вам то интимно кажем, да се исповедим — што видим, да чак и она господа народни посланици, који умеју да говоре, који умеју добро да говоре и који су до сада увек говорили у слободној речи, почињу да пишу и читају своје говоре. Уместо да имамо обрнут развој, па да помало почињу да говоре слободном речи господа која су до сада навикли да читају, ми имамо тај развој ствари, да баш добри говорници у последње време почињу читати своје говоре. Због тога сам употребио ову хиперболу, која ништа друго не треба да значи него један апел, да се господа народни посланици труде, да буду праведни према § 45, који изричито забрањује читање говора. (Живота Милановић: Или да мењамо Пословник! — Гласови са деснице: Нека се воза, како се возило! — Воја Лазић: Онда од владине већине не би нико могао ни знао говорити! — Манфред Папштровић: Ни Краљевска влада не би могла говорити, јер и Министри читају говоре! — Протести код већине).

На друго питање господина Протића, част ми је одговорити, да Претседник Народне скупштине није никаква управна власт и да према томе силом свога положаја не може обуздати нити режимску, нити икакву штампу. Претседник Народне

скупштине може давати у том погледу само сугестије.

Али, господине Протићу, желим и ово да кажем. У колико није инкомпатибилно са мојим положајем Претседника Народне скупштине, ја сам увек и као члан оне странке којој припадам, интервенисао у правцу слободне, или бар слободније штампе. Моје је дубоко уверење, господо са деснице, да је у интересу не само Народне скупштине, да штампа буде слободнија, него да је у интересу саме ваше странке, јер у овом тренутку, као Претседник, не могу рећи наше странке. Ја у том погледу могу само наставити своје напоре да и као Претседник Народне скупштине и као члан странке, којој припадам, учиним све што могу да штампа буде слободнија и да цензура буде блажа, или да уопште буде укинута. (Плескање на десници и узвици: Тако је! Да нема више цензуре! — Сава Микић: И нас цензуришу, али за време избора неће бити цензуре! — Војислав Лазић: За „Самоуправу” неће бити цензуре, то знамо, а за све друге ће бити!)

Има реч народни посланик г. Јеремија Протић.

Јеремија Протић: Господо, ја сам ово питање упутио Господину Претседнику Народне скупштине у најбољој намери да одстранимо све појаве које се из дана у дан спроводе од првога дана ове буџетске дискусије у овоме Дому. У овоме конкретном случају, овако како ми је данас Господин Претседник Народне скупштине одговорио, и кад би тако било као што су стенографске белешке донеле, ја не бих имао разлога да будем незадовољан са таквим достојанственим одговором. И кад би Господин Претседник Народне скупштине задржао тај достојанствени став и у будуће, а он то може кад хоће, не би имао потребе да чини апеле и даје разлоге да опозиција треба да чува достојанство парламентаризма, и достојанство високога положаја кога Господин Претседник Народне скупштине заузима.

Господо, ми посведневно видимо да Господин Претседник Народне скупштине упада у реч појединим опозиционим посланицима, ставља им примедбе и противно Пословнику налази да он може да их корегира у говору, иако је његова висока функција само у толико у колико је дужан као Претседник Народне скупштине да саслуша говорника, који носи пуну одговорност за свој посланички говор. Његово је право по Пословнику да корегира само изузетне изразе који се помињу у Пословнику.

Господин Претседник Скупштине по својој дужности чита све говоре, и господо, нека ми не замери Господин Претседник кога ја поштујем, он се читајући те говоре не може да еманципује од моћи и навике да се као наставник преноси у тај свој позив, па мисли да су посланички говори писмени задаци средњошколских ђака, па избацује извесне реченице и пасусе из говора народних посланика, иако то по Пословнику не сме и не може да буде.

Господин Претседник Народне скупштине, и јуче је дао једну изјаву која је мене мало узнемирила, можда је то нехотично учинио. Учинио је једну врсту апела на народне посланике кога је казао, да ће се он старати да народни посланици, са највећим поштовањем говоре о Његовом Вели-

чанству. Господо, овде постоје две алтернативе. Или је Господин Претседник Народне скупштине то казао без предумишљаја у коме бих случају ја могао да пређем преко тога, рачунајући да је то такође навика, јер наш Господин Претседник Народне скупштине је врло добар импровизатор, воли доста да говори, не штеди ни време ни стрпљење посланика, али, господо, ако је овај други случај да је Господин Претседник са предумишљајем то казао, онда питам све другове и са левице и са деснице има ли и један народни посланик који је супротно схватио ову напомену коју је учинио Господин Претседник Народне скупштине. Ако има, онда је то за жаљење, али сви, колико год нас је, можемо да осудимо таквог народног посланика који би имао друго схватање од онога кога има Господин Претседник.

Али ако је то са предумишљајем речено једној групи народних посланика, у намери да се они квалификују као да немају довољно лојалности и оданости према коме треба да је имају, ја као претседник посланичког клуба Југословенске националне странке категорички то одбијам, у име клуба и странке.

Јер сам свестан тога да ни један члан клуба Југословенске националне странке, коме имам част бити на челу, није никада ни у сну помислио да се сме таква алузија направити на њихов став, на њихово држање према Највишем месту и према оданости народу и отаџбини. (Живо одобравање на левици).

А, сад, господо, дозволите да се мало позабавим режимском штампом. Режимска штампа излази из оквира допуштености. Она карикира опозиционе посланике, приказује другојаче говоре него што су они овде исказани, па, господо, иде и даље и улази у приватан живот, у односе посланика, а то је био и случај са мном. Напоменула је да сам ја дошао за помоћника Министра финансија, да као помоћник Министра финансија нисам ништа дао. А ја, господо, могу са овога места да кажем да нисам ништа дао, јер од мог доласка за помоћника Министра финансија од 22 септембра 1926 године па до мог одласка 1929 године, нисам дао да се и један лоповлук, или и један дефицит направи ма где у Краљевини Југославији. (Одобравање на левици). Ако као висок финансијски стручњак, — ја о томе никад не говорим, о себи никад не говорим, — нисам неке реформе извео, али бар нисам изашао са тога положаја, а да сам направио неку палату или неке паре, а верујте, да то извесни помоћници и пре и после мене не могу да кажу. (Одобравање на левици).

Господо, режимска штампа безобзирна је. Она се баца блатом и на част појединих наших другова. Господо, ја једну ствар могу да кажем одавде са овога места да она треба мало да увуче свој језик, јер она треба да зна врло добро да њу народ скупо плаћа са своје грбаче, 100.000 динара месечно, да није њен задатак да она улази у послове народних посланика. И како немамо друге говорнице да тој штампи затворимо уста, ми ћемо настојати одавде да против ње водимо борбу, а Краљевску владу упозоравамо да, ако је интерес да у овој Скупштини теку послови како треба, она сама треба да забрани тој режимској штампи да не улази у наше послове, па чак и законодавног тела. (Одобравање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, ја се нећу и не желим упуштати у полемiku са г. Протићем већ и зато што сам болестан. Али, пошто је важна тема, да ли се у овоме Дому говори са достојним поштовањем о Највишем месту, морам да потсетим Народну скупштину на једну моју изјаву, коју сам са овога места рекао: да у овоме Дому нема ни једнога, ни на једној страни ове Куће, који се не односи са достојним поштовањем према Највишем месту. Према томе, све претпоставке г. Протића, потпуно су промашене. (Јеремија Протић упада у реч). Нисте добро цитирали, г. Протићу, јер нисте добро запамтили! Не стоји тако како сте цитирали. Колико се ја сећам, а мислим да имам добро памћење, ја сам рекао овако: док сам ја на овоме месту, са ове говорнице мора се увек говорити са пуним поштовањем о Највишем месту.

Господо, настаје питање: ако сви г.г. народни посланици заиста имају ово дубоко осећање поштовања према Највишем месту, које имају, да ли треба да цитирају туђа мишљења, која нису у складу са њиховим осећајима. О томе је реч, господо! И те моје изјаве имате тумачити тако, да ја мислим да са ове говорнице не смеју пасти речи, које ја, не по своме неком наставничком праву, као што г. Протић мисли, и не по праву Претседника Народне скупштине, него по дужности Претседника Народне скупштине морам да бришем из стенографских бележака када се цитирају такви извици, који су недостојни овога места.

Даље, господо народни посланици, ја вас молим за ово: Да узмете на знање да ја не сумњам да међу вама има и једнога који није савршено лојалан према Круни и према Намесништву, али вас молим исто тако да не цитирате са овог осветаног места, мислим да сам баш ту фразу употребио јуче, оне речи и оне изразе који заиста могу да потекну са стране само оних који немају такво дубоко поштовање и таква дубока осећања као ви, господо.

Друго питање упутио ми је народни посланик г. Војислав Лазић и оно гласи овако:

„Господине Претседниче, већ неколико дана води се у Народној скупштини начелна дебата о државном буџету за 1937/38 годину. — Овде ћу ја да поправам за 1938/39 годину и ја ћу ово поправити и у стенографским белешкама и мислим да ми г. Војислав Лазић неће пребацити да сам то учинио зато што сам био наставник, него зато што је то заиста тако. —

Зашто је Уставом и скупштинским Пословником предвиђена начелна дебата о буџету? — Сад ћу и овде метнути знак питања. — Сигурно зато да Краљевска влада саслуша критику својега досадашњег рада и тежње Народне скупштине за будући рад у свима гранама народног и државног живота.

Али у Скупштини за време буџетске дебате нема Краљевске владе. За цело време ове буџетске дебате она не присуствује дебати. У клупама министарским седи само по један министар, а често пута је тај министар без портфеља.

На тај начин Краљевска влада бежи испред Народне скупштине, чиме показује непоштовање парламентаризма у овој земљи и убија његов углед.

Претседник Народне скупштине својом дужношћу позван је да заштити углед Народне скуп-

штине као другог уставног фактора, а сачуваће јој углед само на тај начин ако му успе да Краљевску владу доведе у Народну скупштину.

Стога тражим да ми Претседник Народне скупштине на првој скупштинској седници одговори:

Шта ће предузети да приволи Краљевску владу да уредно присуствује седницама Народне скупштине”.

Господо народни посланици, ја сам сам тражио од Претседника Краљевске владе и као члан странке, да господа министри присуствују што више седницама Народне скупштине и сматрам да заиста присуство госпode Министара на седницама Народне скупштине диже и углед и рад ове Скупштине. У томе има г. Лазић потпуно право. Али, господо народни посланици, осим начелне дебате постоји и дебата у појединостима, када сваки од госпode министара може са нарочитом пажњом пратити критику оног ресора који он сам води. Према томе, мислим, господо, ако господа Министри имају својих других дужности, није безусловно потребно да сви буду присутни на седници Народне скупштине. Нарочито не разумем шта је хтео г. Лазић да каже тиме што је нагласио да су поакдак присутни само господа министри без портфеља. Па, господо, Министри без портфеља нису министри нижег ранга; напротив то су еминентно политички министри који у првом реду имају да прате начелну дебату. Дакле, господо, министри без портфеља су тако исто претставници Владе, шта више у неку руку више политички претставници него господа Министри који имају ресор, те морају да посвећују пажњу и своме ресору. Ја бих молио г. Лазића да не прави ту разлику и да господо министре без портфеља поштује исто тако као и другу господо министре. Али г. Лазић не констатује да је један од свих министара стално присутан, а то је Министар финансија г. Летица. Г. Министар финансија у првом реду има за дужност да пази на ток дискусије и на критику државног буџета, и ја са задовољством могу да констатујем да је г. Летица тој својој дужности потпуно одговорио. (Одобравање и плескање код већине). Према томе ја молим г.г. Министре, кад год су слободни а Народна скупштина држи седницу, да буду по могућности присутни овде, а г. Лазића молим да узме на знање да ће господа министри приликом критика својих ресора са пуном пажњом пратити ток дискусије.

Има реч народни посланик г. Војислав Лазић.

Војислав Лазић: Господо народни посланици, буџет државних прихода и расхода не налази се пред Народном скупштином само зато да Народна скупштина прегледа оне цифре, да прегледа како су на једној страни написани расходи а на другој страни приходи, па да то срачуна и да види да ли је то баш добро сабрао г. Министар финансија и онда да то потпише, него, господо, има ту још нешто, има да се види да ли ова Влада заслужује да јој се да буџет, да ли она заслужује поверење Народне скупштине да јој Скупштина може поверити тај буџет на извршење и, уопште, да ли јој се може поверити даља управа над овом земљом. Господо, то је моменат кад Народна скупштина мора објективно да прокритикује целокупан рад данашње Владе која је досад управљала и која тражи да управља и даље. А, господо, како ће господа Ми-

нистри чути ту критику народних посланика ако они не буду присутни да то чују? Да ли треба да они прочитају из новина шта су о Влади и њеном досадашњем раду говорили поједини посланици. Па, господо, кад би бар те новине биле слободне, па да оне доносе тачно оно што смо овде говорили, па да господо узму то да проуче, да бар из новина виде.. Али, господо, они то из новина не могу видети, јер штампи није дозвољено да изнесе шта је овде у Скупштини говорено, па је, према томе, господо, Влада дужна да седи овде, да ради са Народном скупштином, да чује и да саслуша целокупну критику њеног досадашњег рада.

Тако је досад раније било, тако се ради у свима парламентарним државама, нарочито, господо, онда када је начелна дискусија, нарочито је тада то потребно. А ако би било онако, као што рече г. Претседник, да је г. Министар финансија овде присутан а онда када буде специјални претрес да ће бити присутни редом други министри кад буду претресани њихови ресори, онда господо, ово не би била Народна скупштина него би то био један обичан Финансијски одбор. И према томе, не сме господин Претседник дозволити да се Народна скупштина сведе на улогу једног обичног Финансијског одбора. И, господо, нарочито морам да подвучем да има госпode министара, који од како је започела дебата о буџету овде, нису ни пригвирили овде у Скупштини... (Одобравање и плескање на левици)... а то су Министар унутрашњих послова г. др. Корошец чија је политика највише овде критикована (Одобравање на левици и узвици: Тако је!) Затим, господин Министар саобраћаја господин Мехмед Спахо, чија је политика много критикована. (Одобравање и узвици: Тако је!) Е па, господо, да ли они треба само да дођу онда кад буде њихов ресор и да онда изиђу овде на говорницу, да прочитају свој експозе и на крају да захвале Владиној већини што ће тај њихов буџет изгласати и дати им поверење, и на томе да се заврши. Међутим, господо, народ очекује да буде боља управа у земљи, да се поправе оне страхоте које је ова Влада починила, а, господо, како се те све страхоте могу поправити ако у току дебате не седе сви Министри овде да чују критику народних посланика и да чују захтеве народа преко народних посланика као људи који заступају и који заиста претстављају народ и говоре у име народа. (Узвици на левици: Тако је.)

Е сад, господо, можда господа Министри сматрају да ово није парламентарна држава, да они не одговарају Парламенту и да можда они зато и не долазе. Господо, ја мислим да и томе нема места и ако у Уставу не пише у првом члану да је наша држава уставна монархија, али, господо, имамо даље у другим одредбама где се говори о Народној скупштини; да Народна скупштина има право интерпелације, да се закони у земљи не могу доносити без Народне скупштине, да се сви закони морају подносити Народној скупштини, да Народна скупштина има право анкете, да Народна скупштина има право да оптужује Министре за њихов рђав рад, за гажење Устава и закона и, према томе, као што видите, није то тачно, да министри не одговарају овој Скупштини. Ипак, на крају крајева министри морају да одговарају овој Скупштини. Али, господо, они беже испред одговорности и зато неће да долазе на седнице Народне скупштине, да се на тај начин омаловажи На-

родна скупштина. А, господо, ви из већине немате ту почаст да вас почаствује др. Корошец и др. Спахо својим присуством овде кад ви браните Њихов рад. (Сава Микић: Да ли су пре рата сви министри били присутни у Скупштини, кад је била демократија?)

Претседник Стеван Ђирић: Молим господина Микића да не упада у реч господину говорнику, а господина говорника молим да заврши јер је пет минута протекло.

Војислав Лазич (наставља): Господо, ми смо имали случај ових дана да видимо ко долази да на критику опозиције брани Владу; не долази Влада да брани себе, нити долази Претседник Министарског савета, нити долази Министар унутрашњих послова, нити долази Министар саобраћаја, нити који други Министар да одговори опозиционој критици, него устаје да јој одговори др. Часлав Никитовић као извештач одборске већине.

Господо, не може он у име Владе да одговара о политичким стварима. Он може да узме реч само да говори о буџету, о цифрама, о буџетским расходима и приходима, само о томе он може да говори као извештач већине, а не и да излази овде да се исправа и да каже како Влада добро води унутарњу политику. То имају право да кажу само Министри, они који су зато и одговорни. Али нажалост њих нема овде него они остављају да у име њихово овде одговара г. др. Часлав Никитовић. То је противно сваком парламентарном реду и систему. Господо, ја се не могу задовољити одговором г. Претседника Народне скупштине у коме је он прво казао да сам ја у праву, а после тога бранио Министре. Господин Претседник Народне скупштине треба да остане доследан оној својој мисли да Министри морају да присуствују седницама Народне скупштине, а кад он нема моћи да их овамо некако доведе онда бар нека он не буде тај који ће им повлађивати што они не долазе.

Господо, Господин Претседник одговарајући нашем поштованом другу г. Јеремији Протићу, због оног случаја што је наш друг Јосип Цветић у својој речи поменуо најузвишеније име у овој земљи....

Претседник Стеван Ђирић: Господине Лазичу, ово нема никакве везе са вашим питањем. Ја Вас молим да завршите. То не стоји ни у каквој вези са Вашим питањем и ја Вам не могу дати реч да говорите о чему хоћете. С тога Вас молим да завршите. (Граја). Господине Лазичу, поштујете ли Ви Пословник Народне скупштине и да ли Вам је стало до тога да се Закон о пословном реду поштује?

Војислав Лазич (наставља): Поштујем.

Претседник Стеван Ђирић: Па кад га поштујете, онда изволите послушати и Пословник и Претседника Народне скупштине и заузети своје место. Ви сте већ прекорачили време које Вам је допуштено по Пословнику и сада, прекорачивши то време хоћете да говорите и о другим стварима о којима немате права да говорите. То не значи поштовање Пословника, то не значи поштовање Претседника скупштине, зато Вас молим да заузмете своје место.

Војислав Лазич (наставља): Господине Претседниче....

Претседник Стеван Ђирић: Господине Лазичу, ја Вам одузимам реч.

Прелазимо на дневни ред: На дневном реду је: Наставак претреса у начелу извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину. Има реч народни посланик г. Зарије Јоксимовић.

Зарија Јоксимовић: Господо народни посланици, дозволите да и ја приликом начелне дебате државног прорачуна за 1938/39 годину, поред осталих говорника, подвучем неколико важнијих констатација о резултатима досадањег рада Краљевске владе; која је пре две и по године преузела власт и то под веома тешким психолошким, политичким, финансиским и привредним приликама.

Да би смо себи могли претставит што јаснији рад Краљевске владе потребно је само да поставимо питање: каква је разлика између ондашњег времена и данашње ситуације у земљи? Па да сви, не само ми са деснице, него и ви, господо народни посланици, са левице, савесно и објективно признамо, да нема скоро ни једног важнијег проблема: политичког, социјалног, финансијског и привредног — једном речју ниједног питања државног и народног живота, којим се Влада др. Стојадиновића није бавила у овм стварно кратком времену и које није решила на задовољство и корист општих интереса народа и државе.

Али, поред свих тих заиста сјајних успеха Краљевске владе нашег уваженог вође г. др. Милана Стојадиновића, која је пожњела на пољу унутарње и спољне политике, ипак се нашло политичких људи и политичких група у политичким комбинацијама, без икакве политичке логике, да то све ниште и поруше и то на најнедемократскији начин, иако се бусају у прса да су спасиоци демократије. А зашто све то, и толико да се удаље од легалних и осветланих демократских метода и начела?! Господо народни посланици, ништа друго, нити пак из кавих идеалних политичких побуда, већ искључиво из нужде политичког самоодржања и чисто егоистичких мотива да дођу на власт, како би спасли што се још спасти може, и то рушећи све оно што је створио највећи Краљ наше историје, они су прокламовали својим фамозним споразумом од 8 октобра 1937 године да смо ми Срби, Хрвати и Словенци три народа.

Господо народни посланици, историја је историја, она се не може изокренути према ђудима појединих политичара. Људска историја, а тако и историја нашега народа има свој ток, којег су регулисали велики историски догађаји светске и наше прошлости, а поред њих и великани светске и наше историје, али никако „споразумаши“ не могу запоставити историју наше државе, која иде јасном линијом југословенске оријентације: да смо, Срби, Хрвати и Словенци један народ са једним истим народним језиком, са једном народном свешћу, са једним традицијама, са једном народном поезијом и једним народним идеалима.

Ако би се, господо, признало да смо три народа, као што октобраши мисле, онда би се неминуовно пољуљали сви главни темељи ове државе, у коју смо узидали кости и крв преко милион наших најбољих синова, које смо ми Срби дали за стварање не велике Србије, него велике Јуло-славије.

Уместо да се споразумом реши и затвори једно од важних питања, ако се тим истим споразумом покрећу сва основна и судбоносна питања ове земље, која би нас бацила у фаталну неизвесност можда кобну и по будућност свих Јужних Словена.

Господо народни посланици, наш велики Краљ Александар није убијен као носилац ауторитативног режима, него као најауторитативнији носилац југословенске народне и државне мисли.

Немогуће је уништити његов Устав и принципе, на којима почива наша држава, да нека будућа уставотворна Скупштина суверено решава проблем државе на бази три народа. У јединство државе и династије, господо народни посланици, не сме нико више да дира; ту смо сви сложни и то нам свима мора бити категорички императив и политичко вјерују.

Решење таквог хрватског питања је могуће само у оквиру јединствене југословенске државе, а на бази апсолутне и стварне једнакости и равноправности, као и на бази једнаке љубави једнаких дужности према држави, народу и нашој драгој и славној династији Карађорђевића.

Историска се чињеница не сме заборавити: да је судбина бивше Аустроугарске била запечаћена на бојним пољима и да се Југославија стварно појвила на историску позорницу 15 септембра 1915 године.

После пробоја солунског фронта порадовали су се и закликали поново сви косовски мученици и сви мртви и живи апостоли југословенства, па зато нема нико право да се игра са судбином наше државе, наше светиње. Ми смо данашња генерација, одговорни пред историјом да сачувамо ову скупо најдрагоценијом крвљу плаћену тековину, о којој су идеалистички највећи умови и великани наше историје.

Господо народни посланици, свима нама је познато па и господи потписницима осмооктобарског споразума, да је у другој половини XVIII века снажно заплуснуо један јак вал југословенске мисли и добио јасне контуре у илирском покрету под вођством Људевита Гаја, а у другој половини XIX века изградила се стварно југословенска идеологија под умним Штросмајером и Рачким. Почетком XIX века славни Вожд Карађорђе првим устанком стварајући Србију, свесно почео је да ствара и будућу Југославију шиљући војске у Босну и Јужну Србију ради националног ослобођења. А његови унуци — два велика Краља, са својом у херојству и витештву ненадмашном војском створили су Југославију на Куманову, Брегалници и Кајмакчалану. А они који хоће да то руше нека добро отворе уши да чују што им народ на то поручује: да нема преуређења ове државе без народа, који ју је и стварао и који ће се у великој већини сврстати у густе редове оног најснажнијег политичког фактора, који је ову земљу спасао, од психолошког и политичког расула; који је оживео привредни живот; који је финансије државе довео у нормалан колосек, тако да сада, хвала Богу, можемо да говоримо о активном трговинском билансу у трговини са иностранством и суфициту у државном буџету, а раније смо већ били навикли само на дефиците; који је решио на најбоље могући начин питање земљорадничких дугова, онда радничко питање, као и многа важна социјална питања; који је повећао

чиновницима припадљности. Даље, који је сачувао сва наша драгоцену стару пријатељства: с Француском, Енглеском, Малом Антантом, Балканским споразумом, а створио нова пријатељства без штете по стару и обезбедио мир и сигурност на свима нашим границама, тако да се сада спокојно можемо одати уређењу и консолидацији наше унутрашње политике; који је нашу државу сразмерно њеној материјалној и моралној снази и херојској прошлости нашега народа повео изравним путем њених сопствених интереса и потпуне независне спољне политике и довео земљу на једну висину политичког престижа и међународног угледа каквог до сада наша држава није никада имала.

Данас се са нашом државом рачуна у свету, као са најмоћнијим чиниоцем политичким и војничким у Средњој Европи и на Балкану, а коме имамо за све то, господо, највише да заблагодаримо, и који је то политички фактор? Одговор — већ видим лебди свима вама на врху језика па и целој земљи, господо, то је Југословенска радикална заједница са њеним великим уваженим вођом г. др. Миланом Стојадиновићем.

Господо народни посланици, молићу вас да ми не замерите, што сам принуђен, да и у трећој буџетској години нагласим о нужној животной потреби и то не само мога среза него и целе Зетске бановине, а то је довршење колског пута који је изграђен и потпуно довршен до вароши Рожаја од Рашке преко Пазара и Тутина. Недовршено је још 25 километара до Берана, где се саставља са државним путем.

И овом приликом молим Краљевску владу, да изволи прибавити потребни кредит, да се доврши поменути пут, који је животна питање многобројних путника, који страдају и муче се преко великог и проклетог брда Чакора, који је скоро пола године затворен, где се сваке године на стварању троши по пола милиона динара.

Господо народни посланици, тај је пут краћи од сваког другог, за 110 километара, који веже Београд са Цетињем и који чини велику олакшицу за све пролазне путнике, јер се никада преко године не затвара.

Надам се у Краљевску владу а нарочито у г. Министра грађевина, да ће наћи начина, да се потребни кредит добије за довршење поменутог пута.

Изјављујем да ћу гласати у начелу за буџет. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Душан Перовић. (Гласови: Није овде!) Пошто г. Перовић није овде сматра се да је одустао од речи.

Реч има народни посланик г. Милан Петковић.

Милан Петковић: Господо народни посланици, Народна скупштина има не само право него и дужност да сваки предлог буџета државних расхода и прихода претресе, оцијени и прикаже га у правој његовој свјетлости са свих његових страна: И са стране привредно финансијске, социјалне и политичке и свих других његових страна, са којих се он може и треба да посматра. Та наша дужност повећана је и појачана баш у погледу овога предлога буџета државних расхода и прихода за 1938/39 буџетску годину, који се налази пред

нама, јер овај буџет има специфично своје елементе и моменте, који су с њим у логичној вези и који га неопходно прате. Он носи свој специфичан политички партиски жиг. Он има специфично своје национално економско обележје, обележје повећање прихода државних за пуну милијарду и 270 милиона динара, без видљивог и нарочитог истакнутог повећања пореске стопе ма које пореске врсте.

Да почнем, господо расматрање и оцјену овог предлога буџета из привредно финансијског сектора. Нека ме г. Ото Гавриловић извини што се служим овим, његовим термином, о секторима, из којих се може и треба да посматра сваки предлог буџета државних расхода и прихода.

Буџет за ову наредну буџетску годину, како сам рекао, повећан је за пуну једну милијарду и 270 милиона динара! То повећање проведено је кроз предлог буџета, како каже Господин Министар финансија у свом штампаном експозеу одмах на првој страни, „без икаквог завођења нових, као и без нарочитог повећања постојећих дажбина”. Сво су дословно његове речи.

Нека ме извине Господин Министар финансија, кога ја иначе много лично поштујем, али мени ова његова тврдња личи овом случају: Један богат повјерилац дао на зајам једном сиромашу новац и рекао му: „Ја сам добар човек, па хоћу да ти помогнем. Ево ти новаца колико тражиш. У уговор ћемо ставити, да платиш законску камату, а ти се не бој, ја ти камату нећу наплатити док не стекнем увјерење да је можеш платити”. После извјесног времена повјерилац наједанпут долази дужнику и каже: „Ја сад налазим да можеш вратити дуг и платити камату, па пошто ми је новац потребан тражим да ми сав дуг вратиш и камату платиш, иначе ћу против тебе морати предузети законске судске кораке, да наплатим своје потраживање, јер на то имам право по закону и по уговору”.

Узалуд је сиромашан дужник увјеравао богатог повериоца, да не може платити дуг и камату, што неће продати дио свог имања, од кога зависи опстанак његов и његове породице. Објашњавање није помогло. И дужник и повјерилац остали су при своме: дужник да не може да плати, а повјерилац да не може да одлаже наплату, јер по његовом увјерењу дужник може да плати, јер има доста прихода. И шта је било на крају крајева? Повјерилац се послужи својим законским правом, тужио је и егзекутивним путем наплатио своје законско потраживање.

Тако ће, господо, и повјерилац по овом предлогу буџета, кад постане закон, Господин Министар финансија доћи и рећи свом дужнику, нашем пореском обвезнику: „Предвиђено је повећање државних прихода у буџету. Тај буџет постао је закон, јер су за њега гласали твоји пуномоћници, твоји посланици. По овоме закону предвиђено је, да можеш платити 1,270.000.000 динара више него што си до сада плаћао. Зато плати, иначе ћу те потерати и егзекутивним путем наплатити, јер мени је новац потребан, а имам права да га наплатим по буџетском закону”. Узалуд ће се порески обвезник бранити да не може платити, повјерилац, г. Министар финансија послужиће се буџетом као законом и наплатити. На евентуални приговор, да је ово моје поређење без основа, јер

по предлогу буџета није повећана стопа ни једног пореског обвезника, него повећани приходи предвиђају се само из оних грана привреде, где се осјећа и види већ сада појачани ток привредног живота и конјуктурни полет, па ће из тих грана аутоматски нарасти и државни приходи да одмах на овакав евентуални приговор и одговорим.

Овај евентуални приговор не може се одржати из ових разлога:

Прво: Кад погледамо код којих се пореских врста у области непосредних и посредних пореза предвиђају тако звана аутоматска рашћења државних прихода, видимо да се предвиђа повећање:

У области непосредних пореза:

1) Код пореза на пословни промет за	85,000.000.—
2) Код пореза на куће (кућарине) за	50,000.000.—
3) друштвеног пореза и на дивиденде за	40,000.000.—
4) службеничког пореза за	40,000.000.—
5) пореза на ренте само за	5,000.000.—
Свега за дин.	220,000.000.—

У области посредних пореза предвиђа се повећање код:

1) Царине за	120,000.000.—
2) Такса за	11,000.000.—
3) Трошарине за	65,000.000.—
4) Дувана за	77,000.000.—
5) Жижица за око	9,000.000.—
6) Соли за	1,250.000.—
7) Разних за	5,756.000.—

У области привредних установа и предузећа предвиђа се повећање:

1) Код Министарства саобраћаја: од железница за	343,000.000.—
2) Код Министарства пошта, телеграфа и телефона за	72,000.000.—
итд.	

Господо народни посланици, из наведеног прегледа врста пореза код којих су предвиђена та аутоматска повећања државних прихода, видимо да су то све оне врсте код којих ће саме пореске власти, установе и лица, преко којих се плаћају те врсте пореза, извршити већу наплату пореза у својој надлежности на сасвим прост начин и без законског и видљивог повећања пореске стопе код тих врста пореза. Осим тога, то су и такве врсте пореза код којих се основица за разрез пореза мења, па се висина основице за разрез пореза може да узима, и обично узима, произвољно по личном нахођењу пореских чиновника, а за све то пореске власти и установе добиће строго поверљива и строга наређења и упутства како ће то извести.

На пример, зар се код пословног промета, за један извештај посао, не може, и зар се неће узимати код оваквог предвиђања основице за разрез пореза место 100—140, 150 и 200 динара, само да се на тај начин истера предвиђено аутоматско, тобоже аутоматско повећање прихода. Зар се даље не може код тог истог пореза и основица чистих прихода, на коју се разрезају течевина, узети већа

да би се добио већи течевински порез, и осим тога одмах ће такав порески обвезник да плати и повећани бановински и општински порез.

Код кућарине је исти случај, господо. Може се добити већи порез већом проценом куће и та ће се већа процена кућа уистину завести у овој години, а да се ипак пореска стопа не повећа.

Код службеничког пореза приватних службеника и радника надничара, нарочито ових последњих, тај ће порез ићи на штету њихових тобоже повишених надница и тако ће се њима једном руком закона давати а другом руком закона одузмати, јер кажу да су повишене наднице радника надничара. Па онда код огромног броја радника надничара сами послодавци калкулираће наднице тако да повећани послодавчев порез на пословни промет и чист приход падне на терет њихове крваве и мучне зараде, на терет зараде ових радника надничара.

Предвиђено повећање прихода као једна врста пореза у суми од 38 милиона динара је неправедно и антисоцијално, што се оволика сума повишења предвиђа баш на најслабијим и најсиромашнијим грађанима ове земље који често раде само за сув комад хлеба.

Код прихода од дувана платиће предвиђено повишење произвођач, јер ће му се мање платити продани дуван или ће платити потрошач у повишеним ценама дувана. Позната је ствар да откупне и продајне цене дувана нису законом утврђене него их одређује Управа монопола по свом слободном нахођењу. Према томе, макар како се остварило ово предвиђено повећање прихода од дувана у суми од 77 милиона динара, то ће бити порез на произвођача или потрошача или на обадва заједно. Терет остаје терет, па макар се пренео са десног рамена на лево раме или обратно. Исти је случај господо и код пореза на со и жижице. И њихове цене утврђује Управа монопола слободно и по свом нахођењу. Јер, ако се плаћало за једну кутију жижица са 60 дрваца 1 динар, па се сада плати за једну кутију, опет кутију жижица са 40 дрваца, значи да је жижица поскупила за 33%, а то је порез који ће платити потрошач, и то повећани порез, па макар се утврдило да пореска стопа ни једне врсте пореза није повећана.

Повећање прихода код Министарства саобраћаја у Одељењу управе железница за 343 милиона и код Министарства пошта и телеграфа за 72 милиона динара, шта је друго него пореза, шта је друго него пореза на подвоз и на поштанске марке, на телеграф и телефон. Све ће то платити путник, дописивач и корисник телеграфа и телефона. Рећи ће се: па то су таксе и тарифе. Па и то је пореза па макар се то звало таксе и тарифе. А знамо да железничке тарифе утврђује Тарифни одбор при Министарству саобраћаја по своме нахођењу. Исто тако таксе на телеграфе и телефоне, поштанске тарифе и цене поштарских марака утврђује сам Министар пошта. Трошарина на шећер, на кафу, пиво, вино, ракију итд. утврђују и повисују саме Пореске власти по своме нахођењу, без законског ограничења. Јасно је дакле, господо, да ће се половина предвиђеног аутоматског повећања прихода у суми од преко 600 милиона динара моћи наплатити и без повишења пореске стопе заобилазним путем, како сам овде сада изложио. (Одобравање на левици).

А да ће то бити тако, господо, мене у томе утврђује и то, што је у овој години у крају, који имам част претстављати, у овој години наплаћена пореза од неземљорадника на живине и то се зове скупна пореза. Ми међутим знамо да је скупна пореза заведена пре неколико година, али да до ове године није наплаћивана. Значи, државној каси је затребао један нови извор прихода, па се из тога закона о скупној порези наједанпут исцелпкао нови приход. Тако ће исто, господо, да буде и са овим аутоматским предвиђеним повишењем. Та аутоматска повишења прихода неће бити аутоматска него егзекуторска. (Одобравање на левици).

Тако исто ће бити, господо, и са предвиђеним повишењем. Подређене пореске власти и установе добиће поверљива и строго поверљива наређења, којима ће се пореским чиновницима запрети са одузимањем од плате, запретиће се и са смењивањем пореског чиновника по цену да се мора наплатити предвиђени повишени приходи. А ми знамо што то значи када се тако поручи са стране претпостављених државним чиновницима. Ми то знамо да је то за њих сила и пресија одозго, којој они морају да се повинују и по којој морају да поступе.

Господин Министар финансија у своме штампаном експозеу правда и убеђује нас у реалност његових предвиђања и друге околности па у доказ тога он се позива и каже: „Моја предвиђања аутоматских повишења државних прихода и рашћење државних прихода заснивана су и реална.“ У доказ тога он се позива прво, на остварење повећаних прихода у текућој буџетској години код неких врста порезе преко буџетом предвиђених прихода; друго позива се на појачани ток привредног живота и коњукуртни полет у текућој буџетској години и треће, на повећање националног дохотка у 1937 години за 2 милијарде динара.

Тако каже господин Министар финансија у своме штампаном експозеу. Међутим, господо, доказујући основаност и реалност овога свога предвиђања аутоматског повећања код неких врста пореза, г. Министар финансиј успео је да утврди да је у текућој буџетској години 1937/38 само код пореза на пословни промет било тога повећања за 35,000.000 динара за пола године, — значи за годину дана приближно 70,000.000 динара. Према томе, господо, за пуних 150,000.000 динара предвиђеног аутоматског повећања прихода у 1938/39 г., г. Министар финансија нема реалне подлоге. Код предвиђеног аутоматског повећања прихода из области посредних пореза у суми од 300 милиона динара, г. Министар финансија је, истина, успео да теоретски оправда то повећање прихода и поставио је бар привидно на реалну основицу. Али је тиме потпуно потврђено моје раније тврђење да ће ово повећање платити произвођач и потрошач: у виду мање откупне цене за дуван и друге извозне производе на које се плаћа извозна царина. Или ће платити скупље увозни артикл за који се плаћа увозна царина. И ово се може провести већом проценом основице за разрез царинског пореза. И тако је јасно да ће ово предвиђено повећање прихода и код монопола у ствари бити повишена пореска стопа на царине и монопол, само ће се извести под другим видом. Место шије народ ће дакле подметнути врат, па му неће бити теже, и ако је терет већи. (Пљескање на левици).

Правдање предвиђеног аутоматског повећања прихода тооже утврђеним повећањем националног дохотка у 1937 за 2 милијарде динара, такође се не може одржати. Прво, што утврђено повећање националног дохотка не мора да оуде ни приолижно тачно, а камо ли потпуно тачно. А друго, треба знати како је распоређено то повећање националног дохотка на све друштвене класе, како на капиталисте, како на трговце, како на занатлије, како на земљораднике и раднике—надничаре? Јер гро порезе платине и плаћа у њезиној претежној суми прегежни део становништва посредно или непосредно. А то су земљорадници и радници надничари. међутим, доходак и приход једних и других није се повећао у сразмери повећања државних прихода. Уосталом и сам г. Министар финансија у штампаном експозеу на страни 21 последња алинеја отворено и дословно то признаје, кад каже: „Финансијско оптерећење по овом предлогу буџета износи на сваког становника 503 динара. Иако је предлог буџета за наредну годину повећан према садашњем буџету и њему одговарајући дохотат у нешто већој сразмери него што је пораст националног дохотка за 1936/37 год... итд.”

Овим Министар финансија отворено и дословно признаје, да је повећање предлога буџета у несразмери са досадашњим буџетима и порастом националног дохотка од 1936/37 године. Од тога признања не треба драгоценијег ни стручнијег признања, нити критике овог предлога буџета. Исто тако неодрживо је и правдање предвиђеног пореског оптерећења сумом којом је оптерећен посебно сваки становник наше земље, јер хвала Богу, ми се бројно множимо и не опадамо, па ћемо таквом рачуницом да дођемо до сасвим погрешних закључака, да смо благо оптерећени порезом, пошто се сума просечног пореског оптерећења смањује у сразмери нашег бројног повећања при непромењеном или мало повећаном националном дохотку.

Претседник владе и вођа Јерезе број 1 г. др. Стојадиновић (Један глас са левице: Корошец је број 1). Хвала, примам ту допуну. Дакле, др. Стојадиновић на једној скупштини омладине Југословенске радикалне заједнице, ту у Београду, прошлог лета у свом говору рече ништа мање и ништа више, да се Југославија налази у привредном полету, у таквом привредном полету који историја не памти и да је то заслуга његове Владе и његове Јерезе. Господо, ја се сећам да је г. Министар претседник др. Стојадиновић био Министар финансија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1924, 1925, 1926 год., и ми смо сви живи сведоци да је баш тих година почела постепено да се осећа општа светска привредна криза. И та светска привредна криза почела је да захваћа и нашу земљу и никоме од нас није пало ни на крај памети да ми за то почињање опште светске привредне кризе, која је почела и код нас да се појављује, кривимо ондашњег Министра финансија др. Милана Стојадиновића, него смо знали да је то последица стања опште светске привреде, од које ни наша привреда не може да буде искључена и изолована. А, господо, сада наједанпут, када је Бог дао па је родило лето и година, а можда су и неки други моменти дали и помогли то стање. — да ли на добро или на зло човечанства, то ћемо видети, јер је дошло до завојевања нашег западног суседа, да обнови римску империју, дошло је до освајања Абесиније,

па даље дошло је и у Шпанији до међусобног братоубилачког рата, где се индиректно, уистину, туку стране силе у њиховој земљи, па је дошло и до рата без објаве рата између Јапана и Кине итд. Сад се наједанпут каже: Све је то заслуга чудотворног штапића г. др. Стојадиновића, његове Владе и његове Јерезе.

Све су то узроци услед чега је настало веће потраживање сировина, а чим је наступила већа потражња, по природним законима привреде одмах су и цене скочиле оним продуктима, који су се тражили. (Један глас са левице: И наоружања!) Дабоме, психоза наоружања у читавом свету изазвала је појачан ток привредног живота и коњуктурног полета, на који се позива г. Министар финансија. А то све никако не може бити заслуга њихова, осим ако хоћемо да признамо, да је заслуга др. Стојадиновића и Јерезе и то што је сунце сјало и што је киша падала. Али, господо, господин Министар финансија, као експонент за буџет државних прихода и расхода, као експонент Владин и Јерезин, тврди слично у своме експозеу на страни првој. Само он то чини мало обазривијим и стручнијим тоном, кад каже, да је ток нашег привредног живота у овој години појачан и да ће се коњуктурни полет у нашој земљи и даље сигурно развијати.

Ја бих се огријешо о дужну лојалност и објективност према г. Министру финансија, кад му не бих признао лојалност и објективност, јер он ову своју предњу тврдњу о појачаном току нашег привредног живота и очекивање даљег коњуктурног полета објективно и лојално веже за светску привредну коњуктуру и апсолутно је ставља под њен утицај.

Он у своме штампаном експозеу, на страни 26, стубац 6, каже о томе дословно ово: „Свесни тога да се у данашњем стању привредног и техничког развитка поједина национална привреда не може изоловати од утицаја свјетске коњуктуре Краљевска влада ће”..... итд.

За ово објективно, лојално и стручно компетентно признање ми дугујемо г. Министру финансија искрену благодарност. Јер он је овим најбоље демантовао и поставио на право мјесто све хвале јерезовских агитатора, па и самог вође Јерезе број један о томе, да је поправка и бољитак нашег привредног живота, у колико га и гдје га има, дошао од чудотворног штапића Јерезе, њезиних вођа и Владе. Ми му дугујемо благодарност, што је у ово неколико збијених ријечи поставио на право мјесто и хвалу и приче већине Финансијског одбора у његовом извјештају о поправци нашег привредног стања, у колико је има, као дјелу чудотворне Јерезе, њезиних вођа и Владе.

Да мало размотримо, господо, сада, колико се појачао ток нашег привредног живота и његов полет. Ко и колико је осетио поправку и бољитак живота? Али, господо, да то размотримо кроз призму правог и истинског стања свих друштвених редова наших, да кажемо искрено, ни по бабу ни по стричевима, већ по правди Бога истинога, да кажемо језиком и душом свих наших друштвених редова, а не само једног и два реда. (Војислав Лазих: Тако је!).

Стање код земљорадника је овако, барем у претежној већини крајева Дринске бановине, а биће слично и по другим суседним бановинама.

Босански сељак сто од сто храни се кукуру-

зним хлебом, па ни њега већ данас 30—40% породица у многим срезovima немају. Пшеничан хлеб сељак једе само у свечаним приликама: О слави, свадби и већим празницима, кад у већем броју посјећује храмове. Смокови су му претежним дијелом једноставни, од биљних производа, зими не увијек зачињени месом, а љети готово никада. Одећа и обућа није му ништа луксузнија него што је раније била. Као и раније тако и сада 90% деце сеоске до 8 године не обува се ни лети ни зими... (Пљескање на левици)..., женскиње које се не удаљује послом од куће, такође се врло ретко обува зими. (Један глас са левице: Кажите то г. Воји Ђорђевићу, који хоће да буде сељачки Министар! — Министар без портфеља Војислав Ђорђевић: Нема потребе да мени то каже! Ја 20 година то видим, знам и говорим, али ви сви ћутите. Ја сам за поправку тога. Тако стоје, г. Петковићу, било је и пре 10 година кад сте Ви помагали Владу. — Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Чвркић: А како живе попови). Попови живе како који. Неки је богатији неки је сиромашнији, али се сигурно не размећу богатством као нека господа Министри. Сигурно је у Београду више палата министарских и кад ме већ изазивате и адвокатских него ли поповских. (Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Чвркић: А, више има поповских палата. Ја и Ви, господине Петковићу, смо голи!)

Ја, хвала Богу, нисам го, ја имам слободу и нешто мало здравља, и ја сам врло задовољан.

Шећер се у опште не употребљава за исхрану и за децу. Једино се употребљава за кафу за старије и за госте, али не редовно. Светлост се уопште не пали од априла до октобра, него се вечера поред ватре, па се тако поред ватре и помоћу светлости од ватре и болесник послужи ако га има у кући, па се чак и гости служе тако са ватром са огњишта. Цигар папир је уопште ишчекао из употребе на селу. Пуши се на новине и разне омоте у које је била замотана купљена роба. Већа половина сеоских болесника, ако га је лекар и прегледао бесплатно, лекова уопште не купује, јер не може.

Сељак који има нешто да прода од стоке или хране то му једва стиже за најнужније намирнице: со, гас, памук, обућу итд. 90% сеоског становништва баш у 1936/37 години, у којој се и Господин Министар финансија и Владина већина хвале са појачаним током привредног живота и коњунктурним полетом, напустило је опанке од коже и прешло на нездраве гумене опанке, па је врло задовољан кад и њих има. Може ли се господо, ту говорити о повећаном стандарду нашега сељака? Не може. Не може се! Ако се ствари гледају онаквим, какве јесу. Јер ни 5% наших земљорадника није повисило стандард свога живота. Он се одржава, господо, само штедљивошћу и навиком да подноси све тешкоће невероватном стрпљивошћу. Наш сељак у шали за себе каже: Мени је име дурања јер све трпим и дурам. (Пљескање на левици). Просечан дневни стандард нашега сељака не прелази суму од 5 до 8 динара дневног трошка за све његове потребе и потребе хране, одеће, обуће и свих других најосновнијих животних намирница. Таквих је, господо, ја овде смело тврдим, у многим срезovima 90%. Може ли се онда говорити о повећаном стандарду живота, о просперитету, о појачаном току при-

вредног живота, о неком коњунктурном полету итд. итд.?!)

Стање нашег занатлије овакво је:

Од јачег изражаја кризе до данас код многих врста заната може се, без претеривања рећи, да је половина радњи потпуно ликвидирало, а велики део преосталих занатлијских породица одржавао је голи живот скученим стандардом и продајући намештај трошећи уштеде из ранијих година.

Ретке су врсте заната, код којих су занатлијске радње успеле да се очувају у потпуном свом броју.

Симптоматичан је нарочито пад ранијих опанчарских занатских радњи, који се је збивао баш и у 1936/37 години. То је доказ слабе куповне моћи сељака-потрошача, баш у годинама, у којима се већина хвали просперитом. Ни ту лакле, не може бити говора о просперитету и повећаној куповној снази.

Слична је ситуација и код мањих трговаца. Једино извештан број боље стојећих старих трговачких кућа, успео је да се одржи и преброди кризу без осетног материјалног слабљења.

Нови привредници са чврстом подлогом за даље одржавање и напредовање, јављају се само по где-где.

Тако је по унутрашњости, по селима и мањим градовима. Ту, ако су се и повећали захтеви живота, куповна снага није у толикој мери да би се могао осетити и видети појачан ток привредног живота.

На основу овог кратког и летимичног приказа, о привредном полету и просперитету може да се говори само у јачим индустријским центрима, и где је било већих јавних радова. Јачи просперитет у току прошле године могли су имати само они, којима ни до сада није било лоше. Али, код широких народних слојева о томе апсолутно не може бити говора. И према томе предвиђено аутоматско повећање државних прихода, нема реалне подлоге. (Одобравање на левици).

Сви ми знамо, господо, да је наша земља Богом благословена и да обилује земаљским добрима, као мало која друга земља. Али је то благо и богатство њезино недоступно широким слојевима народним. Доступно је само малом броју сретних и повлаштених њених грађана. Јер, кад не би тако било, не би било на једној страни оних, који се расипају обиљем и прохтевима, а на другој страни велики број оних, који, на срамоту свих нас, живе у беди без најосновнијих сретстава за одржање голог живота. Нећемо претерати ако кажемо да код нас може бити говора о просперитету само код малог процента наших суграђана, а огроман део нашега народа делом је на просјачком штапу, а делом се тешко одржава и пробија кроз живот. И ту не може бити говора о неком општем просперитету. Кривицу за ово треба тражити у капиталистичком поретку наше земље који се изражава или у рђавој употреби капитала или у себичној и произвољној употреби тога капитала. Јер у случају рђаве употребе тога капитала широки слојеви народа имају само мало или ни мало користи. Главну корист у том случају има капиталистичка олигархија као што нас учи искуство у ситуацијама нормалног привредног тока, па чак и у времену привредног полета. У ситуацијама себичног обустављања употребе капитала, ту широки слојеви народа просто страдају, као

што нас учи искуство скоре светске кризе, па и свих националних привредних криза.

Ми знамо, господо, да у оваком капиталистичком поретку, привредне кризе могу бити наметнуте неодољивом силом прилика, али исто тако те кризе могу бити и срачунате и вештачки изазване, вештачки стваране. Вештачком стварању привредних криза увек је поговароао и поговароаће олигархиски капиталистички поредак. Без социјализовања капиталистичког поретка на основу одржања приватне својине али ограничене државном контролом и директивом, широки слојеви народа увек ће бити експлоатисани од капиталистичке и плутократске олигархије како код свих народа, тако и код нас. (*Војислав Лазих*: Ова Влада друкчије мисли!) Нашој Народној банци у последњој привредној кризи поред осталих њених улога наметала се и улога регулатора и арбитра у поремећеној народној привреди, али, господо, она није одиграла ту улогу, јер није помогла у сразмери све наше привредне гране. Пољопривреда, занатство и унутрашња трговина били су препуштени сами себи и својој судбини. А то је, господо, било тако само зато што је њезина организација заснована на систему акционарског капитала и плутократског поретка, дакле на систему грубе економске силе а не на систему широког социјалног и истинског националног привредног поретка. Велика америчка нација са првим својим грађанином, великим претседником Рузвелтом, баш сада у ово време чини напоре, да се економска власт плутократске олигархије над америчком привредом пренесе са те олигархије на сам народ, тако, да сам народ буде носилац не само политичке него и економске своје суверености. Томе циљу, господо, треба да буде упућена свака привреда, па и наша тежња треба да је то, ако се искрено жели и искрено хоће просперитет широких народних слојева. (Обраћајући се Министру без портфеља г. Војиславу Ђорђевићу). Господине сељачки Министре! (*Министар без портфеља Војислав Ђорђевић*: Ја то потписујем, али левица неће!) Без тога неће и не може бити ни правде, ни реда, ни задовољства, ни правог просперитета ни у нашој отаџбини. (Одобравање на левици). Зато је неопходно потребно изменити закон и статут наше Народне банке да она у истину буде Народна банка у правцу социјализовања и довођења у склад са интересима широких народних слојева и народне привреде. (*Војислав Лазих*: Али је Влада то узела у своје руке!)

Овај буџет, господо народни посланици, предлаже нам Влада господе др. Милана Стојадиновића, др. Антона Корошца и др. Мехмеда Спахе. Подршку овој Влади даје Југословенска радикална заједница. Заправо ово је тако звана Југословенска, самозвана радикална и погрешно заједница. (Одобравање на левици). Јер ова политичка творевина нема права ни по чему да се назива Југословенском осим само по томе што преко своје Владе влада овом срећном земљом Југославијом. (Добацавања са деснице). Али како исто, драги колега, могла би се назвати југословенском и једна интернационална комунистичка заједница која би, Боже сачувај, успела да се докопа власти над овом срећном Југославијом. Осим власти над Југославијом ова творевина нема у себи заиста ничега југословенског а најмање има југословенске националне идеологије. Зар може, зар има

права називати се југословенском у националном смислу, једна политичка творевина која влада Југославијом и дели земљу у интересне сфере својих трију вођа, па чак за неке крајеве објављује и свој дезинтересман? (Одобравање на левици). Зар има права да се тим именом кити политичка творевина чије три вође претстављају само три мала дела нашег народа и то само његовог српског и словеначког дела? Јер кога претставља господо, вођа ЈРЗ број један? Претставља само мали број капиталистичких и берзански расположених и то од српског дела народа и никог више. (*Војислав Лазих*: Не сељачког!) Кога претставља, господо, вођа ЈРЗ број два? Претставља само и искључиво клерикални део наше словеначке браће и никога више. (Одобравање на левици) Кога претставља трећи вођа ЈРЗ број три? Претставља само муслимански део нашег народа и никог више, па не претставља сав ни тај део нашег народа. Не претставља националне Муслимане, које прогони у својој интересној сфери, исто тако као и нас омрзнуте Србе православне. (Одобравање на левици). Ми сви знамо, господо, шта урадише ове три вође ЈРЗ са Реис Улемом Маглајићем, са Муса Кадихем, Хаџи Омеровићем и многим другим честитим и националним Муслиманима, који неће и не могу да се зову Спахиновци. А знамо како гледају и наше другове на левици који су његови истовјерци, али противних начела и убеђења политичко-партијских. У Босанском дјелу Дринске бановине присташе Ј. Р. З. су само тако звани Спахиновци. Како је у Врбаској бановини то ће нам боље знати казати наши другови из те Бановине а најубедљивије казују нам — нажалост и скорашњи тешки и немили догађаји у Омарској код Приједора.

Ја сам у прошлогодишњој буџетској дебати изнио велики број, преко 40 маркантних случајева насртаја, убистава, тешких озледа, отимања имања, убијања добровољаца са стране извесних Јерезоваца.

За све те тешке и узбудљиве догађаје које су учинили Јерезовци-Спахиновци у тешкој и мучној Јерезовској психози која се на територији бивше Босне ствара од доласка Јерезе на власт и њезиног вође у овим крајевима — ја сам понудио анкету скупштинску уз изјаву, да ћу положити посланички мандат, ако се не докажу моја тврђења (На левици пљескање и одобравање).

Тад сам указао на стварање опасне јерезовске братоубилачке психозе на територији бивше Босне и завапио, да се престане са њезиним стварањем. И шта је било? Мој глас остао је глас вапијућег, нечувен и неуважен, а наставила се и даље политика стварања психозе тешке и мучне и исто толико опасне по јавни ред и поредак. (Бурно пљескање на левици).

Наставило се и даље како се почело, па је савим природно и разумљиво — дошло до Омарске код Приједора прије три месеца. (Чује се: Шта се тамо десило?).

Уверење Јерезоваца да је Спахо турски цар, цјеле Босне господар — како пјевају његове присташе Јерезовци у Босни, довело је неминовно до крвопролића међу браћом, која су од ослобођења живела у коректним суграђанским односима, а на много места и у срдачним односима.

Тешки и опасни призор у Омарској одиграо се је у виду борбе два до крви зараћена табора,

у сваком по неколико стотина до крви избезумљених бораца, рођене браће по крви и језику.

Тај крвави догађај како га је донела и наша штампа трајао је неколико сати, док није стигла жандармерија из Приједора и Бања Луке, удаљених по неколико десетина километара од крвавог разбојишта. Резултат те борбе био је: седам мртвих, осми је умро у болници, 20 тешко рањених који неће моћи више бити способни за привредни рад у будућности. Свакако било је и још неколико десетина лакше рањених. Тај се број не може тачно утврдити, јер они који нису теже рањени нису се ни пријављивали за лекарску помоћ. Код нас често пута се дешава да се некоем разбије и кост на лубањи, па повређени и не оде у варош да тражи лекарску помоћ. Ако није мозак повређен не сматра се тешко озлијеђеним.

Претседник Стеван Ђирић: Господине посланиче, Вама време истиче.

Милан Петковић (наставља): Господине Претседниче, равно је година дана како нисам говорио, па право је да сада барем изнесем ове јаде и невоље.

Претседник Стеван Ђирић: Ја Вас само упозоравам да Вам време истиче, молећи Вас да о томе водите рачуна.

Милан Петковић (наставља): Ова психоза, која је код нас створена, пуна је електрине и варница које могу овде и онде да и даље изазивају пожар и братоубилачко крвављење, ако се благовремено не увиди опасност од стварања и подржавања те психозе, и ако се не предузму мере да се она спречи. Јер, господо, све ове нереди изазивају јерезовци, спахиновци над обесправљеним српским православним становништвом бивше Босне. Од многобројних случајева, који су се од лањске године десили, навешћу само неколико за доказ да се ова психоза подржава у царству самовладе г. Спахе и његове Јерезе.

5 марта 1937 године једна оружана руља од преко десет јерезоваца и спахиноваца, напала је на Снагову код Зворника, на сељаке који су се враћали својим кућама са пазара. Од нападнутих сељака ни један није остао неповређен. А власти нису позвале још никога на одговорност, а још мање да су кога казниле.

Исти овакав случај поновио се после осам дана, опет у пазарни дан у истом селу.

Дана, 13 марта 1937 године, усред вароши Зворника, напао је спахиновац, име му је Алија, на једног сељака из села Планинице, ударио га ножем у леву плећку, иако му овај није дао никаква повода зато. Тај повређени сељак зове се Благоје Тришић. (Граја). Па доста смо, господо, ми трпели и подносили ове зулуме чекајући да се меродавни сете своје дужности. Трпели смо све зато што смо знали да и без ових случајева ова земља има иначе много невоља и незгода које ми нисмо хтели да повећавамо још износећи и ове случаје и бранећи се од бјесомучних нападаја.

У Полому, среза сребреничког, један јерезовац, по имену Хусеин Хаџи Омеровић из Зворника тргао је нож и револвер на добровољца Тому Урошевића, само зато што је овај казао да је Србин и да је добровољац. Ништа друго се између њих није десило. Овај делија саножем у једној руци а револвером у другој руци рекао му је:

„Не смеш казати да си Србин и добровољац, то је погинуло, јер је данас Спахо на влади”. За ово имамо доказа и сведока. Овоме, господо и браћо, не треба никаквог коментара. (Чује се: Је ли кажњен тај?) Боже сачувај како би он био кажњен кад је он државотворац. (Чује се: Је ли Шуцкор?) То не знам, али по његовом понашању свакако да ће бити неки шуцкорски менталитет.

На Михаила Веселиновића из Гладовића у Срезу сребреничком пуцао је такође из пушке, неки Јерезовац Мујо Алић из Осатице на Бадњи дан 1937 године када је он секао бадњак у шуми која није била његова. Михаило се спасао само благодаревно повољном терену прилегавши земљи.

27 септембра 1936 године враћала се својим кућама једна група православних Срба из села Козлука код Зворника. Путем су певали и вероваћете да су пристојно певали и мирно се враћали кући када вам кажем да је у друштву тога мушкиња било и одраслих старијих и млађих женскиња. Када су дошли у село Клис у једна група Спахиноваца напала их је камењем псујући им цркву у којој су се Богу молили. Нападаци су их напали из заседе па су после пришли и из близине па их тукли моткама, кољем и ножевима. Том приликом измрцварен је Мићо Аћимовић, његова жена Ђука и Велимир Ивановић из Доње Бољковице. Дакле, господо, почели су и на женскиње нападати и пребијати га ножем и кољем и камењем. (*Рагиб Чапљић:* То у нас нема, а ми смо сусједи!) Није то само у једном срезу, него у свима.

Претседник Стеван Ђирић: Молим Вас да не одговарате на упадице, него да изволите завршити, јер Вам је време истекло.

Милан Петковић (наставља): 2 фебруара 1937 године напало је 7 Спахиноваца Јакова Бобара, потпретседника Цихотске општине и Бранка Шарчевића војног референта исте општине. Напад је извршен ноћу без икаква повода. Бобар и Шарчевић нису могли видети нападаче, јер су се они били сакрили у шуму поред пута. Они су се враћали кућама и носили су пошту и извесне ствари које су били купили из вароши и њих су напали и испребијали тако да је Шарчевић био оборен и испустио пошту и ствари и сутра дан је пошта нађена а ствари су нападачи однели. Том приликом нападачи су псовали државу и државне власти. Нападаци су пронађени и налазе се данас у рукама власти.

У почетку 1937 године, господо и браћо, један вероучитељ — то ми је мало непријатно говорити али кад сам изазван од г. Чапљића морам да кажем — тај вероучитељ забранио је деци муслиманској у школи да не смеју бити чланови Црвеног крста. Осим тога наредио је деци да у својим књигама државног издања, а то издање баш се има употребљавати по наређењу надлежних школских власти где има муслиманске деце, наредио је да из тих својих књига истргају листове са чланцима у којима се говори о Св. Сави итд. Школски управитељ пријавио је тај догађај среском начелнику, али разуме се у здравље Јерезе томе вероучитељу није ништа било, нити је одговарао. Па, господо и браћо, и сама власт др. Мехмеда Спахе, јер Банска управа Дринске бановине, — жао ми је што то морам рећи, — то је Спахова банска управа, ство-

рила је, господо и браћо, такву психозу, — та Банска управа Дринске бановине из царства др. Мехмеда Спахе наредила је строго поверљиво да се из двеју школа у Срезу сребрничком уклоне слике Св. Саве јер у тим школама има муслиманске деце. Учитељи су наравно морали поступити по наређењу власти, подређене др. Спаху. Господо моја, како је то морало деловати на душу наших сељака, који су поштовали и славили и светковали Св. Саву и онда када су Срби на коље набијани и животе губили и деца им у огањ бацана, па се и онда славило име Св. Саве. — Можете сами схватити и разумети. Ти сељаци тешко су увређени, увређени су као ретко када до сада, и они су у својој чистој сељачкој души испевали поводом тога једну песму. Ево те песме овде код мене коју ми је послао један сељак из тога краја и потписао је, само ме је молио да му не кажем име, јер ми овако у своме писму каже: „Молим вас да овај мој рукопис не буде изнет на јавност, а ако нађете за сходно можете песму умножити на машини за јавност, јер се бојим одговорности иако ми је дужност да браним Св. Саву и моју националну свест, јер иначе ће протумачити да сам комуниста.“... Као што рекох он је преписао ту песму која је испевана ових дана када је дошла та наредба Спахина. Прве речи у тој песми гласе:

Прва ријеч: „помози нам Боже....“

Друга ријеч: „хоће ако Бог да....“

Да вас не замарам, господо, читањем читаве песме, прочитаћу вам само још један став који је интересантан да видите како осећа та сељачка душа:

„Свака школа има доста слика и на њима створења велика.

Добре слике сваку школу красе, на сликама свакојаке расе

Свако биће гледати се смије.

Свети Сава мора да се крије....

Јао Босно, сиротице клета, кад по теби силан Паша шета...

Нашу Босну тешким ланцем свеза

Власт му даде проклета Јереза.

Наши ђаци сада су жалосни,

Светог Саву не виде у Босни.

То Србија не види ил' дријема!"

Још наш народ није заборавио Србију, а Србија не види или дријема!

У солари и угљеном руднику у Креки код Твзле Срба православних радника просечно нема више од 20%. Њихов се број креће од 8 до 25%. Ако нема Јерезоваца, Спахиноваца онда се њихов број може попети до 25%, иначе може, да спадне и на 8%. И директори и инжењери ових државних предузећа упорно чувају места за Јерезовце, Спахиновце, јер се боје за своје положаје и јер им се тако наређује и пријети. Неколико сиромашних Срба сељака прошле године молили су да буду примљени у солару у Креки, али нису примљени, јер су одбијени са изговором да нема места, иако су после тога примљени Јерезовци и Спахиновци. Тада су ти сељаци мени рекли: „зар је, господо, догле дошло да ми Срби сељаци немамо права у овој земљи ни вреће да носимо, да би западили кору хлеба нашој гладној деци! Нећемо се турчити па нека поскапамо од глади и ми и наша деца!"

Ето тако је у царству Спахином у бившој Босни! Таква је његова Југословенска заједница, у којој се признају грађанска права само онима који хоће да се зову именом Спахиноваца-Јерезоваца.

Колико је ова политичка творевина радикална, Пашићевски радикална, најбољи је доказ то што две вође ове заједнице др. Антон Корошец и г. Мехмед Спахо за живота Пашићева не хтедоше са њим не у Радикалну заједницу, него не хтедоше са њим ни у коалицију, у Владу заједно. Данас тобоже ките се његовим именом, али само овде у Београду а међу својим присташама, ја смело тврдим, да га никад и не спомињу. Како ће га спомињати када је др. Мехмед Спахо међу босанским Муслиманима најнеповољније говорио о Пашићу у своје време. Ако је Спахо у истини радикал зашто онда онако бесмислено прогони сада оне Муслимане у Босни који су раније били припадали Радикалној странци и исповедали радикална начела? Радикална странка, господо, никла је из народа, њу су створили велики људи ношени идејама социјалне правде и грађанских слобода. Зар крв која се проливала по нашој земљи за непуне три године за владе Југословенске, опрости ми Боже, да кажем, радикалне заједнице, зар та крв не пршће у лице тако званој Југословенској, и самозваној радикалној, и погрешно названој заједници? Када је права Радикална странка проливала крв да би угушивала слободу и погазила друштвену правду? Никада! Зар права Радикална странка није истакла основно начело поред грађанских слобода и социјалне правде, и чување економски слабијих, од угњетавања јачих? А где је све то у овој самозваној Радикалној заједници? Ни трага ни гласа, господо и браћо, од свега тога.

Господо моја, од доласка Јерезе на власт, грађани Југославије подељени су у редове прве, друге, треће, десете, дванаесте, петнаесте итд. Ми смо подељени у редове према нахођењу и према расположењу појединих јерезовских вођа. Подељени смо често пута у редове према одважности једнога од претставника Јерезовских у влади г. др. Корошца, да иступи како кад и према коме. Господо и браћо, да ми нисмо грађани једног реда у овој земљи, него грађани више редова, нека вам послужи као доказ само овај пример и случај 18 и 19 јула прошле године.

18 јула у Загребу др. Влатко Мачек славио је свој рођен-дан и имен-дан, и тога дана, у пози једног пуног суверена, на белом коњу, на Мажура-нићевом тргу, вршио је реви трупа своје и себи вјерне војске на очи југословенске полиције, на очи органа Корошчевих и Министарства унутрашњих дела и на очи и уши његове. Нико ни прстом не макну, да спречи тај приказ, којим је овако један крај одметнички испољавао и одметнички манифестовао своју пуну самосталност, па чак и самосталност своје народне одбране, своје засебне војске.

Претседник Стеван Ђирић: Господине посланиче, молим Вас да завршите. Ви говорите готово сат и по и говорите већ пола сата дуже. Расподелите материју тако да оно, што спада у дебату у појединостима, изнесете том приликом, а сада молим Вас да завршите,

Милан Петковић (наставља): Међутим, господо, 19 јула овде у Београду, слободном Београду, слободарском Београду, Београду, чији су синови гинули за сву своју браћу свих вера, у томе Београду 19 јула органи Министра унутрашњих дела пендрецима дочекују једну православу српску молитвену литију, која је била приређена Богу, да би се Бог смиловао, да би забрињеној српској православној Цркви и народу те Цркве сачувао у животу тешко болесног на мукама издишућег Поглавара Цркве, великог мученика Светога Патријарха Варнаву. (Повици: Слава му!) На ту литију насрнули су са пендрецима жандарми са кундацима и ножевима на пушкама, потискујући молитвене редове оних, који су били у тој литији. Они су тада псовали и српску мајку...

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, ево имате један случај начелне природе, па оцените да ли је допуштено да се овако говори са говорнице. Прво, господо, није сигурно да је ово истина...

Милан Петковић (наставља): Ово је апсолутно истина!

Претседник Стеван Ђирић: А друго, чак и да је истина, са ове говорнице се тако не говори.

Милан Петковић (наставља): Господо, ја одбијам приговор уваженог Господина Претседника Народне скупштине да није тачно ово што сам навео. Ово је тачно јер је то мени рекао Владика, који је био онога дана разбијене главе, чија је митра била улупљена и који је онесвешћен пошао да се сруши на земљу, па су га присутни прихватили на руке, да не падне. Он је то мени рекао и он је то чуо својим рођеним ушима, па је ипак речено да је он сам себе крстом огребао.

И тако, господо, Влада јерезовска и режим јерезовски појављују се у земљи нашој у знаку страховладе, у знаку самовладе, у знаку крви свих оних који воле ову земљу и који ће вазда бити спремни да положи на олтар своје отаџбине и животе своје, и имања своја и децу своју.

Господо, у предлогу буџета расхода и прихода предвиђен је извештај кредит за нова постављења службеника и државних чиновника у цифри од 7000 нових постављења. У колико би то тражиле уистину потребе државне администрације, потребе може бити унапређења пољопривреде, неопходне потребе грађевинског подизања, потребе изградње нових путева итд. итд., томе се, господо, не би имало и не би могло ништа приговорити, у колико смо ми економски и финансијски снажни да поднесемо и тај нови терет. Али господо, ових 7000 нових постављења која имају да се изврше, она ће се извршити непосредно пред саме изборе, јер се ми налазимо у изборној или најмање у предизборној години. То ће да буде изборна агитациона помоћ јерезоваца, да се на тај начин код народа прикажу као јаки, снажни, моћни и утицајни људи.

Интересантно би било мало детаљније претрести, са мало више светлости осветлити власт и њене дражи. Али, зато што ме г. Претседник већ неколико пута опомиње да завршим свој говор то ћу да будем кратак. Ипак ћу да наведем само неколико врло карактеристичних случајева и примера, тачних, а многе ћете и ви сами знати. Из њих ће се видети како се стварала и изграђивала ова тако звана ЈРЗ. Ја се сећам господо народни по-

сланици једног дана када бејасмо у Народној скупштини, у оној другој згради у „Мањежу”, по свршеним изборима. Једнога дана рече се, одмах по нашем доласку, ко хоће да ступи у клуб Јевтићев, нека се уписује у одређену књигу. Ја сам, господо, верујте, морао једнога дана да стојим сат и по па никако нисам могао да дођем на ред да бих се и ја уписао. Отишао сам и сутра дан да се упишем у књигу чланова клуба г. Јевтићевог. И другог дана морао сам да чекам читав сат док сам дошао на ред да ставим и ја свој потпис, јер ми је потребно да се и ја упишем. Радило се о мом мандату, пошто је мој противкандидат био баишашеног г. Министра унутрашњих послова, па се хтело у Верификационом одбору да се мој избор поништи. Кога сам видео? Све ова лица. (Показује према десници). Ви, који сте у првом реду били, од којих ја нисам могао да приђем да се упишем у ту књигу... (Упадице из центра: Па и твој брат се уписао!) Јесте, видео човек како се утркују господода па вели што да се и он не прогура и не упише.

И, господо, кад је једнога дана сазвана клупска седница, која је, дабоме, морала да се држи у сали скупштинског пленума јер нас је било толико да ни у једној другој соби нисмо могли стати, појавио се на говорничкој трибини један од ондашњих наших другова. Тај наш тадашњи друг између осталог говорио је са те говорничке трибине о једном јаком југословенском националном замаху, који је почео да се претвара у један јак и велики покрет, који он назире и који је у стварању, у изграђивању. Рекао је даље, да на чело тога покрета има да ступи један велики вођа, а тај вођа је г. Јевтић, за кога рече даље и оста жив, да ми сви за њим треба да идемо и у гору и у воду и животе своје да дамо за снагу и напредак његов и тога националног југославенског покрета. Браћо моја, ја сам селачки свештеник. Научио сам да говорим искрено и отворено истину... (Упадице са левице: Ко је то био што је тако говорио?)

Претседник Стеван Ђирић: Молим Вас да завршите. Ви сте прешли на материју која уопште не спада у буџетску дебату. Немојте чекати да Вам морам одузети реч.

Милан Петковић (наставља): Наједанпут, господо, до неколико дана силази са власти г. Јевтић, тада другови од којих ја раније нисам могао да приђем столу да се упишем у књигу чланова, зачепише и прозоре и врата да беже од свога великог вође за кога бјеху раније спремни да у готовим речима дадну и свој живот и своја имања. То је г. Министар социјалне политике, господо.... (Милан Лазаревић упада у реч).

Претседник Стеван Ђирић: Господине говорниче, молим Вас да завршите Ваш говор.

Милан Петковић (наставља): Ја сам желео да проговорим неколико речи и о спољној политици Краљевине Југославије. Не бојте се, нећу износити никакве критике, нећу бити дуг, само ћу да констатујем једну чињеницу. Краљевина Југославија имаде уистину данас своје две спољне политике: једна спољна политика је она, коју имаде целокупни народ са својим осећајима, у својим традицијама, у својим националним дуговима, а на другој страни је друга спољна политика, коју води њен Министар иностраних послова. Господо, оправдава се и правда се вођење садање спољне

политике тиме, што су извесне државе, суседне и даље, ангажоване са великим увозом из наше земље, па да ми од тога црпимо велике материјалне и привредне користи. Међутим, господо, ако је то разлог од куда да, као што су новине донеле, наш извоз и наш трговински биланс према Немачкој буде пасиван за 333 милиона динара. Ако преоријентацију наше спољне политике према Немачкој диктују интереси, у истину привредни интереси, онда би у томе случају требало да буде обрнуто стање: да биланс нашег извоза у Немачку буде већи за 333 милиона динара, а не да буде мањи од извоза у Немачку за ту суму.

Ја сам желео да говорим нарочито о Конкордату, али обзиром на то да ми г. Претседник чини напомене и приговоре оставићу, па ћу се можда јавити у специјалној дебати. Али само хоћу да истакнем овде, да сам обзиром на све оно што се у нашој земљи дешавало у читавој 1937 години и што се дешава и досад у 1938 г., обзиром на све то упутио једну интерпелацију Претседнику Краљевске владе и Министру иностраних послова г. др. Милану Стојадиновићу и тражио да ми на извесна моја питања одговори. Ја хоћу да прочитам ту интерпелацију зато што не мислим, да ће Претседник Краљевске владе на њу одговорити.

Претседник Стеван Ђирић: Господине посланиче, ја не могу да допустим да читате читаву интерпелацију. Читава интерпелација та штампана је у билтену и може је прочитати ко год хоће. Ако ћемо допуштати да се читају овде и штампане интерпелације, то је злоупотреба оне доброту коју сам до сада показивао.

Милан Петковић (наставља): Господине Претседниче, дозволите барем да Вас замолим, да Ви као први народни посланик и претставник наш према Краљевској влади, будете тумач мојих жеља, мојих тражења и мога захтева да г. Министар иностраних послова одговори на ову моју интерпелацију, јер је материјал и садржина интерпелације од велике и актуелне важности. Јер не само да се одступило од извесних обичаја и праксе, него је ових дана узето као да је то питање потпуно ликвидирано само на основу извесних изјава које је давао Претседник владе и Министар иностраних послова кроз писма која је у кореспонденцији између њега и Архиепископског Сабора он упућивао Архиепископском Сабору. С обзиром на то и с обзиром на писање главног органа Ватикана „Осерваторе Романо“ ових дана и на чланак његов у коме се каже да ће се све одредбе овога Конкордата, за који се каже да је угашен и да неће више бити изношен пред Народно претставништво, да ће се све интегрално испуњавати у Краљевини Југославији. То је од толике важности, да је неопходно потребно да се чује овде у Народној скупштини реч Министра иностраних послова, да нам јасно и гласно и отворено каже, да ли је он, и да ли ће, ако није, упути саопштење дипломатским путем Ватикану, да је овај и овакав Конкордат угашен и да се овај и овакав Конкордат неће више износити пред Народно скупштину.

Претседник Стеван Ђирић: Господине говорниче, говорили сте 3/4 сата дуже него што је допуштено. Молим Вас да напустите говорницу. Реч има народни посланик г. Ђура Микашиновић.

Милан Петковић (наставља): Само још пет минута.

Претседник Стеван Ђирић: Ја Вас молим да напустите говорницу.

Милан Петковић (наставља): Из свих ових разлога, уз протест против свих незаконоња Владе г. др. Милана Стојадиновића, гласаћу против овога буџета. (Одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Ђура Микашиновић.

Ђура Микашиновић: Господо народни посланици, као члан Финансијског одбора сарађивао сам активно на буџету за 1938/39 годину, па могу са задовољством да констатујем, да је овај опсежни и деликатни посао на време завршен.

Наш уважени посланички друг г. Ото Гавриловић, у име владине већине изнео је своје опширно мишљење о предложеном буџету са стручне и цифарске стране, па према томе не бих ни ја имао у том правцу нешто више додати. Једино што могу да кажем, јесте то, да је Краљевска влада овогодишњем буџету посветила велику пажњу, па га технички и стварно дотерала на основу реалних резултата и искустава, да заслужује свако признање.

Надаље, овој Влади успело је средити државно газдинство и финансије, јер је средила све старе завршне рачуне и предложила нам са овим буџетом задње завршне рачуне за 1936/37 годину.

Од какве је то велике важности то најбоље знају финансијски стручњаци, а од какве је важности редовито донашање буџета то најбоље знају они, који су радили са такозваним буџетским дванаестинама.

Какав кредит ужива држава, која живи у духу редовито донесеног државног буџета, а какав она која се мора ослањати на такозване дванаестине и то је велика разлика.

У ове последње три године наш буџет се доста рапидном брзином подигао на 12 милијарди 180 милиона, али се терети пореске снаге нису повисили него још и смањили. Иако у скупштинској опозицији имаде неколико врло способних финансијских стручњака, није учињен ниједан озбиљан приговор овом буџету, сем тога да је превелик и да се неће моћи реализовати. У прошлогодишњој дебати ми смо са исте стране чули такве приговоре, али захваљујући мудрој финансијској политици Краљевске владе, та њихова предвиђања нису се обистинила, већ ће се догодити то да ће Краљевска влада, како се предвиђа, завршити прошли буџет са суфицитом од око 1 милијарде динара. Ово је најјача гаранција да ће Краљевска влада реализирати и овај буџет, јер је састављен на подлози народне привреде, која је главни ослонац државних финансија, а здрава и снажна народна привреда даје најсолиднији темељ за здраве и снажне финансије.

Ако наш буџет приспобимо са буџетима осталих држава, чија повећања расту рапидно, из године у годину, а све то у вези наоружања дотичних држава, онда је наш буџет још увек премален, па камо среће да га можемо још више повећати, а без новог оптерећења порезовника. Ово повећање нашег буџета, поглавито повећање буџета наше народне одбране у суми од 313 милиона динара, последица је немирног стања у Европи и то повећање изискивали су највиши интереси националне и државне безбедности и осигурања мира.

Не треба сметнути са ума да се садашњи међународни положај одразује у интензивној утакмици у наоружању, које наоружање врши један снажан утицај на структуру и развој светске привреде. О томе се морало водити рачуна и код нас при изради буџета за 1938/39 годину. Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића за ове две и по године свога рада учинила је на економском, привредном и социјалном подизању нашег народа више него све досадашње владе, од ослобођења па на овамо.

Највећи успех Краљевске владе несумњиво је регулисање замљорадничких дугова. Осим тога треба споменути и извођење јавних радова, с чиме је дата могућност рада и зараде сиромашним крајевима као и Уредбу о минималним надницама, што све ово доказује да Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића посвећује пуну пажњу широким радним слојевима нашега народа и да им овим путем жели омогућити бољи стандард живота.

Г. др. Милан Стојадиновић као министар спољних послова показао је за ово време велику активност и постигао на томе пољу веома значајне успехе. Његова је заслуга да је наша држава стала у ред великих држава, да се о наше пријатељство отимају велики и мали народи и да се нашој држави указује од стране великих нација нужно поштовање. То најбоље доказују дочеци, који су приређени Претседнику Владе г. др. Милану Стојадиновићу, приликом своје посете Риму и Берлину. Својом успешном политиком г. др. Милан Стојадиновић обезбедио је наше националне границе, створио нова пријатељства, а да при томе није умањио значај склопљених пријатељстава са државама, са којима је наш народ пријатељски и уско везан. Није ми намера, да рад Краљевске владе било у којем правцу износим у детаљима. То сам учинио у Финансиском одбору, приликом расправе о буџету појединих Министарстава, него узимам слободу да се овде осврнем на нашу унутарњу политичку ситуацију, а поглавито на политичке прилике, које владају у Савској бановини.

Наши посланички другови са левеце приговарају, да је ова Влада сувише партизанска и да чак и претседници среских одбора Ј.Р.З. воде политику у срезу и дају сугестије за решавање разних ствари. Ова критика претерана је и преоштра. Она у себи нема све елементе једне здраве и објективне критике, а нема зато, јер је унутарња политика Краљевске владе критикована са партијског становишта, избегавајући при томе, све околности, које би речену критику могле ублажити, па ћу покушати, да са необоривим чињеницама поменути критику обеснажим и да прикажем право стање ствари. (Војислав Лазих: Буди у опозицији само годину дана, па да видиш како изгледа!) Драги Војо, ко ти је крив, што си у опозицији! Приђи овамо па замоли да те примимо! (Војислав Лазих: Ја сам поносан, што сам у опозицији!)

Када је Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића преузела власт у своје руке морала је наследити многе аномалије нашега политичког живота, а које су имале веома рђавих последица на сав наш заједнички живот. Пре доласка на власт г. др. Милана Стојадиновића, водила се код нас политика, која није била у складу са народним

тежњама и интересима, већ је била више лична. У жељи за брзим успонима појединци, који су стицајем политичких прилика, дошли на одговорне положаје, нису водили рачуна о томе, шта народ мисли и осећа, већ занешени својим личним амбицијама, тражили су ослоњања код личности, које нису биле толико јаке да би својим ауторитетом могле код широких народних маса створити предуслове, потребне за успех такве политике. Такав начин вођења унутарње политике оставио је дубоког трага у нашем народу, а нарочито у Савској бановини где се, као устук томе, створио тзв. хрватски покрет, са свима својима добрим и злим странама. Доласком на власт г. др. Милана Стојадиновића прекинута је такво стање, и у нашем политичком животу створена је нова епоха реда и рада, у којој је омогућено свакоме да се слободно политички опредељује, ради и мисли.

Пали су приговори попустљивости, до које је ишла Краљевска влада у спровођењу свога програма. Моје је мишљење, да та попустљивост није у толикој мери штетна по народне и државне интересе, како се то жели приказати, већ се овде јасно оцртава једна огромна разлика између два система и то између ауторитарног и демократско-парламентарног система владавине.

Истини за вољу морам признати, да је Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића, спровођајући своју унутрашњу политику, у више махова жртвовала своје партијске интересе, а нарочито код нас у Савској бановини. (Војислав Лазих: Зато што је тамо Мачек јачи!)

Ја знам да је то учињено у општем интересу и у корист сређивања наших међусобних односа, који се не даду ничим разлучити па данас можемо без устезања рећи, да је таква политика имала своје оправдање, и да је уродила добрим плодом, јер данас многе ствари, које су свакога од нас, до недавно забрињавале, добиле су сасвим другу форму и сасвим друго значење. Те појаве данас су ретке, које неминовно морају ишчезнути пред реалним чињеницама и здравим схватањем нашега народа. Ови позитивни резултати овакве политике јасно се испољавају у нашем народном животу чији је значај огроман по нашу будућност. За ову моју констатацију не треба тражити доказе и признање у мишљењу овога или онога политичара, групе или партије, јер у већини случајева та би мишљења била диктована партијском потребом и долазила би у сукоб са реалношћу. Тај доказ треба тражити у животним манифестацијама самога народа. Ми из Савске бановине били смо сведоци једне чудне психозе, која је била захватила без мало цело једно племе нашега народа.

У таквој психози није се водило рачуна о стварности, већ се путем расприривања најнижих инстинката код широких народних маса стварало једно чудно расположење за акцију, која је и по својој замисли и по своме обиму била осуђена унапред на неуспех.

Данас, благодарећи мудрог вођењу политике Краљевске владе г. др. Милана Стојадиновића, те психозе нема, остали су само њезини трагови, што ће с временом и то ишчезнути са наше политичке позорнице, да би уступило место конструктивном и реалном раду. Политичке прилике у Савској бановини нису данас онакве, као пре доласка Владе г. др. Милана Стојадиновића. Оне су се искре-

нуде и то у позитивном правцу, и у интересу целине нашега народа и нашега заједничког живота, данас видимо да на свима странама преовлађује разум. (Душан Иванчевић: А што падају главе сваки час, то није ништа!) Па убијања је било и пре и биће га за увек. И одушевљење изазвано једним моментом, где је осећај доминирао над разумом, по мало се стишава и већ се назире реалне контуре једнога, у интересу свих нас, корегираних мишљења о заједничкој нам будућности.

Многи, који су уживали слободе, које је дала Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића, дошли су до спознаје, да се не може говорити, радити и писати у име слободе, и истодобно на један бруталан начин угушивати ову слободу код својих политичких противника. То је најбољи доказ да је Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића овим појавама успешно одолела, не употребљавајући никакве грубе силе. Здрав народни инстинкт, то осећа и ради тога видимо, да и наши највећи политички противници, ако не јавно, а оно бар у својој души одобравају ову и овакву политику, те неће проћи много времена када ће морати и јавно признати те успехе Краљевске владе. Према томе могу мирне душе да кажем, да би се ова Влада имала назвати „влада новог покрета и народног препорода“. (Ироничан смех на левици).

Ако данас имамо местимце терора одоздо, ако се још и данас осећа разулареност и самовоља појединаца, или које политичке групе, све је то без идејног ослоња, нездраво и унапред осуђено на неуспех, а најмање би те појаве могле да доведу у опасност тековине, које су сазидане на идеалима и огромним жртвама сва три племена нашег народа.

Југословенска радикална заједница, која подржава и потпомаже Краљевску владу г. др. Милана Стојадиновића неотступно стоји на принципу народног и државног јединства, те се у свима својим политичким акцијама руководи тим принципима. Стојећи на томе становишту, које је резултанта историјског збивања, напора и жртава највећих умова нашега народа кроз читаво једно столеће, Влада г. др. Милана Стојадиновића путем политичких слобода обезбедила је равноправност свима деловима нашег народа, сматрајући, да је то први услов да се постигне толико жељени споразум између Срба и Хрвата, као два најјача племена нашег народа.

За стварање овог споразума потребно је створити све предуслове и у тај рад унети љубав и искреност, те спознају, да само заједничким снагама можемо одолети инвазији културних и јачих нација.

Ја морам, нажалост, као посланик са терена, где се тако звано хрватско питање у пуној својој снази одразује, констатовати једну жалосну чињеницу, да се до данас није приступило стварању тих предуслова са друге стране, која целу своју политичку активност своди баш на тај споразум.

У нашој недавној прошлости, када је Србима и Хрватима у овим крајевима било тешко, има маса примера и заједничке сурадње Срба и Хрвата, а круна те братске сурадње било је стварање хрватско-српске коалиције, чије је политичко деловање много придонело ослобођењу и уједињењу нашег народа. Такве трајне успехе могло се постићи само уз искрену и братску сурадњу, уз

поштовање и признавање једних и других и у својатању свих врлина оба наша племена. А да ли се данас пошло тим путем који једино даје гаранцију, да води добру и успеху? Многе појаве у нашем унутрашњем политичком животу дају нам, нажалост, негативан одговор. Не ствара се споразум путем расиривања племенских страсти, нити подржавањем свега оног, што је у нашу душу усадио туђин, у намери да нас раздвоји и да нас на тај начин што лакше подјарми.

Југословенска радикална заједница свесна је да се тим путем не може и неће доћи до жељеног споразума. Она је искрено и у жељи, да се тако звано хрватско питање реши на опште задовољство нашег целокупног народа, пружила прва руку и својим радом доказала, да је у ту своју мисао и жељу унела сву искреност и љубав. (Јован Здравковић: И опет Мачек неће споразум!) Причекајте — доћи ће и то! — што је безувјетно потребно за стварање трајног и корисног споразума по оба племена. На другој је страни да праведно оцени те интенције Краљевске владе г. др. Милана Стојадиновића и Југословенске радикалне заједнице и да у тај општи народни посао унесе исто толико искрености и љубави. Влада г. др. Милана Стојадиновића за ове две и по године од како се налази на управи земље пружила је масу примера те своје искрености и жеље да се постигне тај циљ. За доказ тога дужан сам да наведем овај пример. (Јован Ненадовић: Отидите само до Јајца и упитајте првог селака какво је стање!)

У Савској бановини има око 700.000 Срба, који већ преко 300 година живе у овим крајевима, и на тај начин постали су староседеоци, стекавши сва права, која уживају и браћа Хрвати. 90% Срба припада Југословенској радикалној заједници, што се јасно испољило по прошлогодишњим општинским изборима, а нарочито у успеху који је Краљевска влада постигла приликом допунских сенаторских избора, но, поред свега тога, ми Срби у Савској бановини запостављени смо, а то се најбоље види из чињенице да Срби православне вере тешко долазе на високе положаје у овим крајевима. У доказ тога наводим један најновији случај: На једно одговорно место није могао бити постављен Србин, који се родио и одрастао у Загребу, који је имао све предуслове за то место, већ је на то исто место постављен други, који је рођен и одрастао у другој покрајини. Предност овог другог је само у томе што је Хрват, католик, док је први и по рангу и по годинама службе старији. (Приговори са левице). Ни један ни други нису присталице Југословенске радикалне заједнице, а ја ово наводим зато што се приговара да се тамо води партизанска политика, а ја мислим да се бар овој Влади не може пребацити таква партизанска политика, него — нажалост — имаде јој се замерити запостављање партијских интереса.

Ја немам ништа против тога да се Хрватима даје предност у овим крајевима, али се не могу сложити с тиме, да један староседеоц само због тога што је православне вере буде запостављен. Моје је мишљење, да о Србима који живе у овим крајевима, треба повести више рачуна и дати им она права, која им по бројном стању и значају припадају. При томе не треба сметнути с ума, да Југословенска радикална заједница у Савској бановини претставља једну трећину, да је та трећина створена из уверења, одоздо, и да она претставља

најконструктивније народне снаге у овим крајевима.

Износећи ово за пример, нисам мислио рећи, да је Краљевска влада занемарила интересе Срба у овим крајевима. То сам подвукао због тога да се види до којих граница Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића иде за тим, да се среде наше унутарње политичке прилике и да већ једном за влада прави и искрени братски однос између Срба и Хрвата.

Чврсто сам уверен да ће овакав рад Краљевске владе г. др. Милана Стојадиновића кад тад добити признање и са друге стране, да ће се једног дана наћи на окупу све конструктивне снаге сва три племена нашега народа, да заједнички пораде на бољитку ове наше лепе и природним богатствима обдарене земље. Тај процес духовног уједињења нашег народа нико не може спречити и тешко ономе ко то покуша.

Време и догађаји у блиској будућности прегазиће сваког ко се одупре томе природном процесу и од њега ће направити политичког мртваца, а здраве и конструктивне снаге повешће Југославију и југословенски народ вечној и срећној будућности.

Моје је скромно мишљење, да треба радити и опет радити и то савесно радити, па неће проћи дуго времена, па ћемо видети претставнике Хрватске сељачке странке на заједничкој сарадњи у изградњи и подизању наше лепе и простране Југославије.

Господо народни посланици, како у Финансиском одбору тако и у Народној скупштини пало је у овом Дому много озбиљних, научних и лепих сугестија и предлога, па су тиме г.г. народни посланици како са деснице, а тако исто са левеце настојали да даду велики значај и важност овом најважнијем питању, питању државног буџета, што је свакако вредно признања, али исто тако имаде ствари које су за осуду и које би требало избегавати. Не мислим тиме никога увредити па унапред молим другове да ми не замере.

На страни скупштинске опозиције има неколико господо другова, који се не жацају износити неистините тврдње против Владе и њезиног рада, мада су и сами уверени о противном, и то једино у намери да рад Краљевске владе омаловаже. Тако су и питање Конкордата претресали у овој дебати, иако нека господа народни посланици само пуким случајем нису гласали за овај Конкордат. То доказује, да су се забавили Конкордатом, јер им недостаје други материјал, који би могли изнети против рада Краљевске владе.

Господо народни посланици, потрзање питања Конкордата у овом моменту није било умесно, када је то питање скинуто са дневног реда и када су уређени односи са српском православном црквом. У верским питањима, која су најосетљивија, треба поступати са највећим тактом и опрезности.

Још нешто, г. г. народни посланици, о јавним радовима.

По овом веома важном питању ја сам говорио о буџету Министарства финансија, па и овде подвлачим, да је то за нас у Савској бановини најважније питање и молим Краљевску владу, да и у овој години настави са довршењем онога, што је започето, као и са новим кредитима, јер то је наше животно питање.

Моји другови из Савске бановине говориће такође у том правцу код буџета појединих Министарстава.

На завршетку изражавам своје уверење, да ће Краљевска влада господина др. Милана Стојадиновића наћи пута и начина, са којим ће се средити прилике у Савској и Приморској бановини, као што су сређене и у других седам бановина. Краљевска влада решила је многе тешке проблеме нашега живота, па ће умети да и остала нерешена питања реши на корист народа и државе и ради тога изјављујем, да ћу гласати за предложени буџет за 1938/39 годину. (Бурно плескање и одобравање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Ристо Грђић.

Ристо Грђић: Господо народни посланици, сваки пут кад сам излазио на ову говорницу имао сам један тежак и болан утисак, да све оно што будем рекао, па ма како то било инспирисано најбољом вољом и најчистијом свешћу о дужности да с овог одговорног места говорим искрено и поштено, ма какве убедљиве разлоге вам износио, и на ма какво признање наилазио на десници ради објективности у излагању, да је то ипак све узалудан напор.

Ја с овог места, господо народни посланици, годинама износим прилике и јаде једне покрајине, која је срце и утроба ове земље. Годинама износим поразне документе, како се влада у Босни и Херцеговини, најчистијим и најраснијим покрајинама нашим, које су предате на милост и немилост једне антинационалне беговске олигархије. Па шта сам имао од свега тога? Осим страшних непријатности, имао сам само једино жалосно задовољство, да су ми многи од вас прилазили с признањем, да сам им из душе говорио, па чак неки од вас и да су плакали кад сам износио страшна факта, која се тамо доле дешавају.

Пре него што сам и овога пута узео реч ја сам се питао, да ли да уопште говорим. Каква смисла има говорити људима чија су срца окована, руке свезане, а божанствени разуми помућени савременим визијама банских и министарских фотела. Каква има смисла говорити у времену, кад се свака поштена критика прима као атак на извесне масне положаје, у времену кад најбољи родољуб ове земље за час може да буде проглашен за непријатеља државе.

Па ипак сам одлучио да говорим. Не да вас убедим, јер сте ви убеђени као и ја у истинитост свега што сам рекао и што ћу рећи, него да удовољим гласу своје дужности и савести. Да је на челу управе ове земље г. Богољуб Јевтић, на чијој листи сам дошао у ову Скупштину, заједно са свима вама, или, да је на њеном челу г. Петар Живковић, претседник странке, којој припадам, исто бих овако говорио ако би за то било разлога, јер сматрам да је истина наша човечанска дужност, и да је критика паметним и поштеним људима драгоценија од похвале.

Ништа на овом свету није вечно. Ви јесте данас у сили и моћи! Али доћи ће, можда не тако брзо, али свакако доћи ће време, кад ће мушка и поштена реч, данас изречена, бити унесена у историју наше нације као њен морални плус. Па ипак, и поред свега овога, ја ћу да говорим без узбуђења и јада у своме срцу.

Све несреће које тару наш народ потичу од ината и рушења ауторитета. Када би се један странац нашао у нашој земљи, он би за најкраће време, па ма у коју средину упао, добио уверење да је дошао у једну земљу лопова и кретена.

И сељак, и грађанин, и интелектуалац, и добронамерни, и злонамерни, причали би му само о неваљалству и неспособности првих наших људи.

Нема ваљда нације на свету, која лакомисленије руши своје ауторитете, него што је наша. Нема велике личности из наше политичке историје, која је у овој земљи добила признање пре своје смрти. Облаћени и морално унакажени, они су сви редом умиралаи, да тек тада добију заслужени ореол и поштовање. Ако је ова трибина место с кога би имао да се даје тон нашем јавном животу, онда нам је дужност да свакој својој речи дамо меру која одговара достојанству те трибине. Достојанствена критика, али и поштовање поштевог критичара и праве критике, то би били мелеми на нашу ојаћену и затворену националну душу.

Наша је земља постала поприште лажи, интрига и клевета. Сви осећамо да је то давлeње, не ове или оне партије, не ове или оне владе, него давлeње наше националне чистоће и поноса. Ова Влада више него ико удара на те интриге. Признајемо да много пати од њих, али упитајмо се истодобно шта је учинила да дође до здравијих и сношљивијих односа.

Она се тужи на разне летке, који су често пута огавне садржине. А може ли бити ишта огавније од летака лепљених по Београду и поред полиције и њених органа, у којима се архијереји Српске православне цркве свлаче у калужу интрига и изобличују, у којима се један српски војвода извргавао руглу. Ако још устврдим да се у једној штампарији, која је власништво једнога Мађара, штампала сва та литература, онда је јасна слика где је узрок овом тешком и абнормалном стању.

О слободи штампе може се имати мишљење овако или онако. Ја нећу да тврдим да би нама данас требало онаква слобода штампе каква је у Француској. Дефетистичку и порнографску литературу, по мом мишљењу, требало би не само стегнути, него и угушити. Оно што буде понос и достојанство слободна човека, није можда у томе што су слободе стегнуте, него лицемерство с којим се то чини.

Ако је дата слобода извесним листовима да иронизирају, нападају, омаловажавају и критикују рад извесних политичких људи и странака, а овима није дата никаква могућност да се свега тога бране, онда то није слобода него насиље. При одређивању шта се сме писати а шта не сме, мора постојати неки критериј. Може тај критериј бити и најстрожији. Све оно што шкоди интересима земље, династије, јавног морала: све оно што умањује углед јавних органа, па, ако хоћете, и Владе, нека буде забрањено писати. Нека се забрани да ико икога напада у овој земљи. Али дати „Самоуправи“, „Времену“, „Словенцу“ и сарајевској „Правди“ да пишу што год хоће, а другим листовима, нарочито партијским, забранити да региструју чак и зборове партија које нису на влади, зар то не значи силом стварати ово стање које имамо?

Слободна реч не може бити монопол једне групе или партије, јер онда рађа злоупотребе. А

против злоупотреба и насиља има права сваки човек да се бори средствима којима може.

Недавно је забрањен у Београду часопис за културна, социјална, привредна и политичка питања „Јавност“. И политичком алфабети је јасно да то није учињено из разлога што је „Јавност“ ширила неке дефетистичке идеје. Један, или можда једини озбиљан политички часопис, око кога су окупљена најлепша имена од пера, угушен је само зато што је почео да раскринкава намере клерофашиста, једне сепаратистичке клике, која живи од ширења отворене верске мржње. Та клика, то је десно крило г. Корошчева клерикалног фронта. Е, ако је г. Корошчева милост предуслов за егзистенцију једног листа, слободне речи и јавног живота уопште, онда може вам бити сасвим јасно на какав смо жалосни ниво затуцаности пали.

Наша јавност може да чита само о сјајним зборовима Јерезе. Микроскопске конференције по приватним становима и кафанама претварају се у величанствене зборове. Свет то све зна, види, разуме. Зар то не ствара хипокризију и трулост?

Свака бановина има своје службене новине. То нису никакве службене новине, него обичне партијско-кортешке пачавре и лајбжурнали господе Банова. И ми Зећани имамо такво једно службено гласило, које се зове „Зетски гласник“. Ту има ствари које се могу и похвалити. Да није њих, ми на пр. не би знали о великим државничким кретањима и изјавама нашег пријатеља г. Ђуре Чејовића и других пријатеља наших из Јерезе. Али има ствари на које се напросто човек мора да згране. Један чланак под насловом: „Једна година плодног бановања г. Петра Иванишевића“, износи нам све велике и далекосежне радње које је наш свети Бан за годину дана свога бановања извео. Али ми који знамо, а то зна сав народ у Зетској бановини, да је г. Иванишевић за 13 месеци свога бановања свега 58 дана био у својој резиденцији, кад знамо расуло, ругло, јаде, и тог Бана и у тој бановини, морамо да вас упитамо: па за Бога, ако вам већ није до објективности, зар немате бар толико укуса и отмености, да нас сачувате од оваквих саблазни?

Ја сам противник политике Удружене опозиције. Споразум који је она склопила са Мачеком сматрам једним несретним потезом. Али начин на који је обављено објављивање тога споразума, и начин на који је забрањен сваки коментар и објашњење с оне стране која је најкомпетентнија да то учини, убија веру у сваком поштену човеку да је у овој земљи могуће доћи до истине док влада овај режим.

Није ми намера да овде моралишем. Хоћу само да истакнем да тешко болесно стање у јавном животу наше земље неће престати све дотле, док се овако и на овакав начин буде масакрирала истина а власт злоупотребљавала у корист једне привилеговане странке. Ова Влада и овај режим стога најмање имају права да се туже на интриге, летке, улицу, шапат, јер је она духовни отац свих тих несрећа.

Има момената кад се слободан човек у овој земљи мора да стиди гледајући на што су срозане расне и моралне вредности наше.

Био сам сведок познатог мучког и разбојничког нападаја на литију Српске цркве. Ја нећу да позлећујем те ране, али до краја мога живота пред очима ће ми бити жива та огавна слика, коју нам

је боље од Михеланђела сервирала племенита, уметничка, свештеничка, душа нашег велечасног господина Министра унутрашњих дела. И никад нико из моје душе неће избрисати визију Луцифера који се иза ње цери, у виду Александра Борџија, родоначелника идеје у име које се нашој земљи кују нове сатанске сцене.

Био сам у Управи града и обилазио једног див-јунака и хероја, сина ове земље с којим би се свака друга нација поносила, човека чије су груди изрешетане, а рука као рука Дамјана Југовића остала на бојном пољу да је гаврани кљују. Чуо сам да је у затвору, па сам похитао да га обиђем и да упитам, какво дело учини славни војвода Илија Бирчанин, да га вуку и петљају по затворима као обичног злочинца, и то периодично, сваке рације, као што се коцкари, забележени у списку полицијских агената, петљају. Сазнадох тамо, да је ратник и борац за ову земљу Антон Корошец затворио војног бегунца и дезертера Илију Бирчанина ради дефетизма! Питао сам се тада: Има ли још која земља на свету која гони и апси своје најбоље синове и никад као тада није у мени било јаче сазнање, да се све то ради свесно и с планом, по тестаменту Александра Борџије.

Био сам на Калемегдану, пред француским посланством, у свечаном часу доласка претставника велике и славне наше савезнице, Министра Делбоса. И видео сам грозну слику. Група омладинаца, која је дошла да увелича нашу државну славу и манифестује савезничкој Француској, што је свакако било и у стилу дочека и у политичком интересу наше Владе, била је кундацима и пендрецима растеривана као дивље звериње. Огромни простор пред посланством био је пуст. Избезумљени жандарми махали су око себе пендрецима попут Дон Кихота, а није било чак ни ветрењача. Из посланства су стално помицали завесе, а мене је обузео стид, ужасан стид, пред тим културним људима. Питао сам се шта нам све то треба, док се пред мојим очима опет није јавила визија Луцифера и лик — сада Цезара — бесмртног сина Александровог.

Ја нећу да ређам слике, иако би их било за ређање. Хтео бих само да вас, господо са деснице, пробудим из летаргије и изнесем пред ваше духовне очи стварност коју не видите, заслепљени влашћу. А југословенска стварност је жалосна. Ми све даље и даље тонемо у мрак, лаж и неизвесност. Зар место мржње којом обасипате своје политичке противнике, не би боље било да будете благодарни људима који вам здравом и поштенем критиком помажу да нађете прави пут и изађете из каљуге у којој се сви заједно давимо.

Интерес ове земље треба да нам буде пречи од свих осталих па и партијских интереса. Кад би ви, господо, имали право да своје интересе поистоветите са интересима државе, кад би ваша странка била доиста „јединоспасавајућа“, ви би имали и једну дужност, а то је да повучете јасне линије своје политике и да поштено кажете шта хоћете и шта вам је циљ.

Међутим, скоро три године ваше владавине је прошло, а ми још не знамо основне линије политике Југословенске радикалне заједнице. Ни пад у Скупштини, ни падови у Сенату, ни пад пред целокупним јавним мишљењем на једном питању ради којег је пало преко 50 мртвих глава, а на коме сте јавно признали своју капитулацију

— све то није могло да вас на власти поколеба. Имати ту стабилност коју никад није имала ни једна Влада у нашој земљи, а имати при том један економски полет какав се скоро не памти, зар то значи имати све атрибуте које жив политички човек може пожелети за срећну афирмацију својих политичких идеала?

А какви су ваши идеали, господо?

Једно од основних питања, на коме се наша држава спотиче од свог постанка, то је питање државног и народног јединства.

Ви сте дошли да дотадашњу политику народног јединства т. зв. 6 јануарски режим, ликвидирате. Настала је луда утакмица између вас и Удружене опозиције. Док је Ј. Н. С. проглашена за „државног непријатеља бр. 1“, ви сте Мачека обасули свим могућим љубазностима и дозволили му да постане некруњени Краљ на половини територије ове државе. Не само састанак у Брежицама, не само писање „Самоуправе“, да је споразум са Мачеком питање дана, него и сама композиција Владе индигирала је на то. Др. Корошец је изразити аутономаш и сепаратиста, др. Спахо се данас није нигде и никад одрекао своје бајрамске резолуције, у којој тражи уређење државе на широко заснованој федеративној бази, од којих би безусловно једна федеративна јединица имала да буде Босна и Херцеговина у границама 1918 године, са властитом унутарњом аутономијом, војном управом и т. д. Па ипак, преко ноћи, кад сте видели да је неко други направио споразум са Мачеком, и тако рећи, жива вам га отео из шака, ваши Гебелси почињу да трубе урби ет орби како је државно и народно јединство угрожено од сепаратиста и ви хоћете да га спасавате. Кад нисте успели да, тако да се изразим, украдете Удруженој опозицији Мачека, сад покушавате да украдете Југословенској националној странци њен програм, иако је смисао вашег доласка био баш у томе да тај програм ликвидирате. Па није све ни у томе. Неискрена и дволична игра се продужава и даље. Корошец о том народном јединству ћути као заливен а његов „Словенец“ га напарфимисао смради. Спахо такођер ћути као заливен. Док претседници општина српскоправославног дела Јерезе шаљу наручене бомбастичне изјаве и прокламације, обојене шестојануарском фарбом, догле се муслимански и католички претседници, по изричитом наређењу својих шефова, праве Тоше. Чусмо гусле јаворове, али не чусмо ни босанску севдалинку ни фантовску хармонику.

Г. д-ра Стојадиновића бије гласина да је велики државник. Ја мислим да није тешко бити државник, кад знаш да ти не може нико ништа. Међутим за неколико потеза које је учинио, ја не бих рекао да су били баш државнички. Довољно је споменути Конкордат. С оним напорима и жртвама прогурати ту кобасицу кроз црева ове Скупштине, па кад је истерана на отвор оставити је на улици, то по схватању моје тврде херцеговачке главе није богзна колика мудрост. Бламажа с литијом, дочеком Делбоса и т. д., такође нису особито мудри потези. Али у једном питању мислим да је учинио основну и кардиналну грешку, која би с потпуним правом могла да помрачи његов велики ауторитет. То је питање битно и не може се опростити. Ја мислим да га, у интимном резонавању, ни он сам себи не може опростити. То је,

што је створио Југословенску радикалну заједницу.

Да је место ЈРЗ створена коалиција трију странака, ствари би друкчије изгледале. Онда би ми доиста могли да верујемо г. др. Стојадиновићу, да је искрено стао на становиште државног и народног јединства, и да његове, односно његових трабаната, изјаве, нису израз само политичког шеретлука. Питање изједначења гледишта између њега и његових савезника могло би да буде ствар политичке тактике, али би увек остајала могућност да се у случају неспоразума и неслагласности с њима разиђе а ипак сачува странку.

На овај начин, стварањем Јерезе, он је постао роб у рукама својих савезника. Изласком Спахе или Корошца из ЈРЗ не разбија се једна коалиција, него распала странка. Знајући врло добро своје позиције, они их те како искоришћују. Одајљиви у својим повременим изјавама част и фирерство г. Стојадиновићу, они, свесни да је кључ читаве ситуације у њиховим рукама, раде шта хоће. Један је узео у мираз Босну а други Словенију. Не у смислу Владињих изјава о државном и народном јединству, него напротив у смислу рушења свих основа државног и народног јединства, они тамо раде. Али не само Босну и Словенију, него и Шумадију да вам затраже, ви им је морате дати, јер сте својом политичком несмотреношћу довели до тле, да овом земљом дрмусају, како хоће, два човека, који сву своју идеологију заснивају на верском заслепљавању маса.

С времена на време ви и сами увиђате нелагодност и мучност овог стања. Многи од вас трпе и пате због овакве лажне ситуације. Ми добро знамо како је многим посланицима из Босне и пред масама и пред њиховом сопственом свешћу. Носећи на својим леђима одговорност за једно стање које ће имати фаталне историске последице, они су разанети у борби између своје савести и тежње да упадну у високе столице. Има их који су једноставно немоћни и слаби да се сили прилика одупру.

Како је то све бедно и жалосно! Да бих вам видљиво приказао ситуацију тих људи, покажућу вам само један примерак сарајевске „Правде“, службеног органа ЈРЗ. Као што знате, ЈРЗ је странка, која тежи да „на искреној љубави и међусобном поверењу искупи православне и муслимане у Босни“. Овде је код мене један број, истинита бајрамски, тога органа ЈРЗ у Босни и Херцеговини, органа Срба православних и Муслимана, на томе терену природна је ствар, да један партијски орган, треба да пише у духу те слобге и задовољавања осећаја који годе и православним и муслиманима. Прва је ствар, да тај орган носи исто име, које је носио орган, Југословенске Муслиманске Организације у своје доба. Значи, запостављен је и негиран осећај православних као да њих и нема у ЈРЗ. Друга је ствар, да тај орган Југословенске Радикалне Заједнице уопште не пише ни о стварима, које тангирају православне Србе, ни о стварима које њих интересују, него пише исто онако, као што је писао онда, кад је био орган само муслиманске организације. Добро је да вам из тога листа прочитамо само наслове из броја који ми је на расположењу:

„Министар др. Спахо осигурао рад у Зеници; Поздрави Министру др. Спахи; Поводом једног предавања о босанско-херцеговачким Муслимани-

ма; Министар др. Спахо о успјеху Краљевске владе; Његово Величанство Краљ Зогу I; Шта се догађа у Сребреници; Муслиманска читаоница у Високом; Конгрес пољских Муслимана; Бијељина за уређење Мезаристана; Подгорица — Мерхум Мухарем Зубановић; Акција за подизање дамије у Херцеговном; Високо — забава „Народне Узданице“; Градачац — успјешан рад „Хамијета“; Тешањ — забава „Народне Узданице“; Пјесме предисламских арапских пјесника; Виша исламска шеријатско-теолошка школа у Сарајеву; Анкара — град турског националног препорода; Проблем национализма на Истоку; Краљ Фарук I и Вафд; Буђење исламских народа; Муслимани у Београду; Ђорџ Осман итд. итд.“

Господо, никад не донесе ова „Правда“ о праћењу неке цркве, никад не донесе нешто о раду Српске читаонице, никад не донесе неку белешку о раду „Гајрета“ зато што је „Гајрет“ српско муслиманско друштво, а Народна Узданица заузима други правац итд. Никад та слога и споразум и братство између православних и муслимана није била у овом листу приказана таково, да су људи, који су распињани у мучној борби, и које ја жалим, да су ти људи с православног крила Јерезе могли рећи масама: јесте искрена политика коју води Мехмед Спахо. Друга ствар. Ми знамо да је ћирилица писмо православних у Босни и Херцеговини, али ни један чланак писан ћирилицом није досад изашао у „Правди“. А трећа је ствар, да је Уредништво „Правде“, састављено од најсрбождерскијих типова, у коме главну реч води Свара, чију сам ја личност прошле године оцртао. То вам је политика равноправности, коју проводите, па копрцање по овој немогућој ситуацији добива понекад трагикомичан вид. Замењивање слабог Калуђерчића, који је поставио нову бриљантну теорију: национализма куповањем за паре, и који је у овој Скупштини од једног посланика назван субашом др. Спахе, са др. Кујунцићем, добровољцем и сином једне од најсветлијих фигура предратне Босне, приказано је јавности националне Босне као један нови курс. Спахиној анационалној политици дат је котра-биланс у једном члану Владе, који би имао бити гаранција, да неће тећи вода куда је текла.

Међутим, вода тече и мутна и крвава. Крвопролиће у Омарској код Приједора довољно речито каже шта сте створили својом трогодишњом владавином у Босни и Херцеговини, шта је створено са том политиком сарадње, са политиком љубави и зближења српско-православних и Муслимана. Ваша политика сношљивости и љубави довела је до тле да никада несрећније међуверске односе у тим покрајинама нисмо имали него што их данас имамо, никад више мржње нисмо имали него што је има данас.

Говорка се о неком ривалству између др. Спахе и др. Бехмена, који би у даном моменту имао да буде замена, ако г. др. Спахо напусти политику наслона на Београд и пође тамо куда срце вуче. Нећу да подвлачим наивност те политике, него само жалосне резултате трогодишњег циментирања једне странке и са толиким ужасним жртвама и напорима покушаног експеримента.

Ако ви у једном основном питању, с обзиром на овакву композицију странака и Владе немате изграђена гледишта, него га мењате с дана на дан.

Онда се човек доиста мора да запита, која је основна идеја ваше странке, и да ли она уопште има неку идеју. А одмах, затим, у чуду мора да се запита: у чему је неопходност ваша за управљањем овом земљом у моментима, када се више него икада тражи чврстина и јасноћа у погледима на највиталније државне проблеме.

Ја сматрам, да је владање једном земљом немарство своје врсте. Нема грађевине без плана, нити грађења ако један руши оно, што други зида. Ја искрено верујем, да је један велики део Јерезе и то, најжалост, кад морам тако да се изразим, њен српско-православни део, јер ви нисте ништа учинили да тако не буде, одлучно је привржен идеји народног и државног јединства, али да је исто тако са католичко-словеначким и муслиманским делом, нико ме не може уверити док се то делом не покаже. Све што је до сада чињено, чињено је сасвим супротно идеалима оних, који су ову земљу стварали.

Ово двојство, тројство или боље рећи хетерогенство, сва неискреност и лаж, није само у основном гледању на нашу државну политику. Оно је свугде и појављује се у хиљадама облика.

Задругарство је данас попреште борби разних струја у овој Влади. Као ехо ове борбе ми смо чули у Финансијском одбору једног члана Владине већине, који је једног дојучерашњег Министра а и данашњег главног идеолога владајуће странке, назвао пљачкашем, заштитником банде друмских разбојника и човеком који је примањем мита стекао огромно богатство, а да нико тога човека, пред којим сте се до јуче сервилно клањали, а то ћете чинити и сутра ако се врати његово време, не узме у заштиту. Видимо, даље, како један Министар преко својих подређених чиновника води отворену борбу против другог Министра, а сваки од њих вуче групу Министара. Да ли ће задругарство трпети, страдати и пропасти ради међусобне борбе чланова једне Владе, који су рогови у врећи, нико о томе не води рачуна. Главно је да ова и она клика или котерија победи. Видимо још како словеначко задругарство добија стотине милиона за изравнање разних спекулација и дефраудација, док се, на пример, босанском задругарству, које је дошло у кризу без икакве своје кривице, не даје никаква помоћ.

Случај са Ватрогасним савезом у Београду може да нам прикаже сав морални гњилеж који влада у тој установи, која немилице расипа милионе динара, које Савез прима од осигуравајућих друштава, на основу постојећег Закона о организацији ватрогаства (4½% од сваке премије!) Пошто сам о овоме питању поднео интерпелацију Министру за физичко васпитање народа, на коју ми није никада одговорено, то би требало да ја сада опширно изнесем ту ствар, али обзиром на то да немам времена ја ћу прећи преко тога, осврнувши се само кратко. Тај Ватрогасни савез, створен са много жртава, хоће неки сада да поставе на супротну основу од оне на којој су га ставили прави борци, који су се мучили без мере и улагали највећи труд да од њега створе добру национално-обранбену организацију. Ти људи су данас најурени из ватрогаства и уместо њих, који су се без паре и без својих материјалних интереса борили за ватрогаство доведени су неки као н.пр. неки Душан Кастел, презадужени београдски адвокат, а место њега касније неки Станко Жагар, који је

учинио највеће зло ватрогасној организацији, јер је узбунио ватрогаство Савске бановине, који је довео до одцепљења хрватског ватрогаства од централе и то одцепљење, на нашу велику бламажу, одиграло се на конгресу у Загребу, пред масом страних делегата. Уз њега је постављен и неки Франц Сној, који је такође унео интригантство, а истовремено је избачен Петар Лекић, одличан националиста и идеолог ватрогаства, а на његово место доведен је неки Јарослав Шел, за кога се документима доказало, а постоји и тужба у Министарству физичког васпитања народа и Министарству војске и морнарице, да је обични хохштаплер и варалица. Тај се лажно престављао и потписивао као инжињер. Лажно је носио албанску споменицу, претстављао се као резервни официр, а у ствари је био само аустријски каплар итд. Све ово што се дешава у ватрогаству, дешава се по интенцијама и захтеву г. Министра Крека и г. Министра Корошца који, док браћа Хрвати као наивчине и старе лармације само лармају, потајно раде на рушењу ватрогаства да би створили своје сепаратистичко ватрогаство у Словенији. Спремљен је пројекат закона да се ватрогаство врати на сепаратистичку основу и подведе под ресор Министарства унутрашњих дела, али пошто имам поуздања у садашњег Министра физичког васпитања народа, нећу у ту ствар да задирем, јер верујем да ће још на време да се спасе та добра тековина за народ.

Господо народни посланици, кад све ово видимо онда ја могу смело да тврдим са овога места да је корупција главни узрок ове безидејности и овога хаоса у вођењу наше државе. Један наш државник рекао је у своје доба када се је бранио од извесних нападаја за неки случај корупције, да је корупције било и за време Рамзеса II. Господо, сигурно је тачно да никада од Рамзеса II није било такве корупције каква данас влада у нашој држави. Ми се ваљамо у блату, корупцији и неморалу. Све етичке вредности пропадају и ми са забринутости гледамо како на нашу бедну садашњост тако и на нашу мрачну и жалосну будућност. Немајући идеје која би заталасала масе, ви сте принуђени да влашћу и парам стварате присташе и борце. Турске кабадахије биле су смиље и босиље према вашим среским начелницима. Нису то више служитељи државе него насилници и кортеши једнога режима који по сваку цену хоће да се одржи на власти. У мом срезу је довољно викнути: живио Петар Живковић, па заглавити апсанска врата. Уочи рођендана Њ. В. Краља, соколи и четници у Автовцу приредили су поворку и бакљаду, кличући Њ. В. Краљу и Краљевском Дому, а било је поклика и Петру Живковићу, др. Авди Хасанбеговићу и мојој маленкости. Срески начелник, који углавном и суди у гатачком кадилуку, и који већ три године сеје семе отровне међуверске мржње у оном националном крају, наредио је да се 7 омладинаца који су суделовали у тој родољубивој поворци жандармима дотерају у затвор, где су превођени и сутра осуђени на 10 дана затвора, под оптужбом да су клицали против Југославије и режима.

Апсурдно је и реч потрошити у доказивању да је све то обична лаж, али шта може она беспомоћна и сиромашна раја, него се једнога дана приклонити под притиском свакодневних глоба. На стотине и хиљаде поштених грађана у моме сре-

зу и другим крајевима ове земље кажњено је и глобљено, без икакве своје кривице, већ једино по вољи и обести сличних кабадахија.

Исти овај срески начелник оптужио је једног честитог националног радника, претседника пет националних установа, др. Новака Лојовића, као бунтовника, наводећи најпосле у једном брзојаву да не јамчи за ред и мир, ако овај човек не буде за 24 сата макнут из Гацка. Сви митинзи, све писане претставке хиљаде грађана православне и муслиманске вере, које сам предао лично у руке г. Министру Цветковићу, све моје интервенције нису помогле, и овај је човек, који је као лекар управо ненадокнадив за овај напуштени крај, протеран из Гацка. На исти је начин путем оваквих денунцијација из мога среза растерано све чиновништво, које је самном било у ма каквом пријатељству.

О том, међутим, не желим да говорим а ни досад нисам говорио. Стало ми је само да подвучем на који се начин данас убијају здраве националне снаге и како пропада људско достојанство под притиском једне нечувене партијске корупције. Свет немоћан да се брани од насиља мора да клоне или да пропадне, а зар је интерес ове земље да створи кадар пузаваца и покварењака. Зашто учите децу по школама да буду карактери, ако карактере у животу предајете на милост и немилост бескарактерним сатрапима? Све нације на свету се труде да изграде расни морал, а ми стварамо полицијско-агентски морал.

У септембру прошле године поднесене су свим службеницима у државним и самоуправним предузећима, а тако исто и у полудржавним, и то специјално службеницима православне вероисповести, пријаве за упис у ЈРЗ, уз приложени проглас у коме се вели како се данас напада режим Влада и њен шеф, а нарочито од православног дела народа, па да би се томе стало на пут позивају се службеници да ступе у ЈРЗ. Ко неће, противник је режима, а да би позив био импресивнији, дат је рок од 2 дана. Шта је друго значило овај позив, него: ако нећеш у ЈРЗ бићеш избачен на улицу. И шта је друго преостајало овим сиромашним људима, често пута оптерећеним ситном децом, него да потписују изјаве, без обзира да ли то чине са уверењем или против уверења. (Стојадин Димитријевић: Огради се, где је то било? Ако је било на једном месту, није било на свима местима!). Ти си растерао све чиновништво из твога среза, које није било уз тебе. То је било у Зеници, у свима рударским предузећима, по читавој Босни и Херцеговини. Сељак из пасивних крајева има ту несретну судбину да је присиљен с времена на време да тражи помоћ. Жалосно је, господо, што и ја као народни посланик тога пасивног краја често пута морам да закуцам на врата и да затражим државну помоћ. Господо, та помоћ се дели на један понижавајући начин, у виду кукуруза, и ако сам ја често пута тражио да се та помоћ дели у виду јавних радова. Начин како се та помоћ дели је такођер корумптиван, јер се дели по партијском кључу, а не по стварним потребама и невољама. Тај кукуруз се тобоже дели на рачун јавних радова с тиме да онај народ за ту помоћ одради, али присталице Јерезе упишу се да су за ту помоћ у кукурузу радили, и ако у ту сврху ни чекићем нису куцнули.

Партијска легитимација и партијска препорука данас су једини инструменти с којима се може

доћи до службе, групе или унапређења. Слика овог безакоња је нарочито била огавна у Министарству просвете за време министровања г. Стошовића. Било је учитеља који су по три године чекали на намештење, док су извесни кортеши у цепу носили декрете за учитеље, чије су молбе собом донели. Било је учитеља који су по 7 година чекали на унапређење, док су други неколико дана након стеченог права исто стицали. (Душан Иванчевић: Адвокати су носили по 5 декрета у цепу!) Поједини посланици су били у стању да буљке непоћудних учитеља разгоне као стоку, без обзира на националне и стручне вредности тих људи. Док се хиљаде честитих националиста бацају из службе г. др. Спахо намешта и одмах регулише своје кортеше, који су своједобно из управе Монопола и из 7 ваздухопловног пука избацивани ради крађе.

Др. Принципа, лекара у Чапљини, о коме смо ја и још неколико посланика говорили у прошлој буџетској дебати са овога места, опет гоне. А знате ли зашто? Зато што одељење за заштиту државе то тражи, да се протера из Чапљине, јер је против Конкордата. Ризум тенеатис, или, боље, проплачите над бедом наших дана! Брата хероја Гаврила Принципа гони Одељење за заштиту државе! Да се Аустрија повампирила, па да и разумемо! Уосталом, шта ја говорим, — она се збиља повампирила. Онда није ни мало чудо што Корошец гони брата оног хероја, који је Хабсбурзима забио глогов колац. Истина, морам признати да се Министар Цветковић тргао од ове работе и премештај поништио, јер је, ваљда, и њему дојадила ова вечито понављана игра.

И сад ја, вас, браћо из Србије, питам: како ви нас из Босне не можете да разумете, или, боље рећи: како можете од наших крвавих рана да правите партијску трговину. Ваша међусобна преганђања су вам већ ушла у крв и ви сте на њих навикли. Нама је, међутим, светао био сваки грумен земље Србијине. Ишли смо на вешала с радосном свешћу, да ће нам једног дана гранути сунце из Београда и озарити наше намучене душе.

А ви сте дошли да правите трговину од свих наших светиња, предајући нас на милост и немилост једној аналитичкој олигархији, која нам се сатански цери. (Узвици на левици: Тако јел!) Разумите, да је наш положај другачији од вашег, да је наше разочарење дубље од вашег... (Пљескање на левици)... и да је наш револт оправданији и снажнији од вашег. Не може онај сељак из Зимоњићева Гацка, Радовићева Невесиња, Кочићева Змијања и Принципова Грахова да схвати, да оно, што му долази из данашњег Београда, не долази из Србије. (Одобравање и пљескање на левици.)

Господин др. Спахо је у Финансијском одбору изјавио, како он није никакав партизан, јер је за своје сараднике изабрао све саме политичке противнике. А да га нешто запитам, шта могу ти сарадници и какву им је власт дао? Рекао сам већ, да и шегрте у Жељезничку радионицу и раднике на пруги за грађење поставља лично он. (Узвици на левици: Тако јел!) А ако од толико хиљада радника и намештеника, које је он поставио, буде иједан, који није постављен по партијској препоруци његових доглавника и месних савета, у којима пресудну реч воде најсрбождерскији типови, ја ћу дозволити да будем назван клеветником. (Одобравање и пљескање на левици.)

Корупција која се спроводи с бесплатним железничким картама, нагони већ црвен у образе сваком поштеном човеку. (Бурно одобравање на левици).

Ја не могу схватити, да се у једној правној земљи могу икоме давати било какве бенефиције, ако то давање није регулисано законом. Шта се међутим с тим картама дешава? На хиљаде се деле бесплатно. Ко их дели? Свак, али углавном кабинетски чиновници и господа Министри.

Један активан Министар је добио и поделио око сто бесплатних карата студентима из свога краја, о Божићу. Исти је случај био и о Бајраму. Један посланик је поделио око 300 бесплатних карата својим људима да оду кући. Кад нисам могао да отпремим неке људе да се врате кућама у Херцеговину, замолио сам једног човека, који је пријатељ са Др. Хаџиасановићем у Кабинету и он је за час донио 4 бесплатне карте. (Узвици на левици: Он није доктор!) Ко ме год Јерезовцу затреба карта да се вози, он само пише у Београд и добија је из Кабинета. (*Живота Милановић*: Дакле добио си четири бесплатне карте!) Донео ми човек! А то је једини начин, како се може доћи до тих карата.

Лани сам изнео, да се госпођа једног посланика возила таквом картом. Сад имам информације, да се стотине муслиманских женскиња воза босанским „машинама”, све бесплатно. Ја немам ништа против тога, да се донесе један Правилник по коме ће се сваком сиромашном човеку дати бесплатна карта, нека путује куд хоће. (Пљескање на левици). Али да се онда зна, ко има на то право, и да пред законом буду сви једнаки. Данас, међутим, студент, чији је посланик у Јерези може да се вози бесплатно, па макар био милионер, а онај, који има несрећу, да му је посланик у опозицији, не може, па ма како био сиромашан. Исто је и са радницима.

Да се ове карте не деле само сиротињи, него и великој господи, доказ је тај, да они добијају чак и карте прве класе.

Ја сам говорио лањске године о злоупотребама са овим картама, говорио сам и о злоупотребама салонских кола, која се данас дају на расположење којекаквим особама сарајевским, па знате ли какав је био резултат тога говора? Резултат је био тај, да сам навукао на се мржњу једне данас свемоћне коцкарске банде, а ништа нисам помогао ни исправно.

Ову работу коју ја не могу друкчије крстити него ординарном пљачком државне имовине, и крађом, опет износим. Да ће опет остати без резултата, верујем, али Бога не бих веровао ако овај злочин кад тад не буде кажњен. Притиснут једним нескрупулозним гушењем јавне речи и слободне критике, а гледајући сваки дан својим очима чуда и покорне који се раде, је ли онда чудо ако се у нашем народу укорењује уверење, да у овој земљи нема ништа друго осим корупције. На њој се стичу каријере, на њој се праве паре. Помоћу ње се Влада и одржава на власти.

Приче о корупцији чак и у судовима, о мењанима сената преко ноћ, о Министарским палатама и огромним провизијама, о подмитљивости чиновника, о намештењима рођака и пријатеља на уносна места, о куповању душа, ушле су у народ и нико их ни силом ни терором не може одатле одагнати.

Народна душа трује и у њој се легу опасне заразе. Нестаје вере, нестаје људи, нестаје карактера. И човек се у души грози и пита: каква је будућност ове земље, ту на ветрометини Истока и Запада, и каква нас судбина чека при првом нартају било унутрашњег било спољашњег непријатеља.

Место да се све конструктивне снаге ове земље окупе на добро Краља и Отаџбине, ви водите партизанску политику, окупљајући око себе плаћенике и дезертере. Да је икада у историји човечанства оваква политика донела срећне резултате — нема примера.

Да политика Краљевске владе није искрено национална, довољно показује поступак са добровољцима.

Ове године славимо двадесетогодишњицу Уједињења, а још има око 17.000 добровољаца који чекају земљу која им је обећана у најмучнијим данима наше историје, а до данас им није додељена. Ја нећу у ово болно питање да улазим ни са патосом ни са демагогијом. О заслугама добровољаца нећу да говорим, јер су оне исто толико јасне, колико и велике. Ни о моралној обавези државе према њима нећу да говорим, јер је свима познато да се та морална обавеза темељи на речи Великог Краља Мученика. Уђимо у ово питање само са становишта национално-економског.

Смисао Закона о добровољцима је двојак. Да се награде национално заслужни људи и ојача наш национално танак елемент на северу и југу, стварањем више хиљада независних и снажних економских јединица, које ће бити у свако доба снажна одбрана државе.

Закон је предвидео да се сваком добровољцу додели по 8 3/4 јутара земље, кућа и кућиште. То је толико, да ти људи не буду просјаци. Кад је Аустрија, у своје доба, проводила колонизацију Немаца у данашњој Војводини, давала им је по 50 јутара земље, куће и кућишта и 100 форинти у готову за набавку фондус инструктора. Таква колонизација је имала и смисла и резултата. Тај елемент, насељен пре 150 година, и данас је сачувао своје расне особине, своју економску независност и националну свест.

А шта се дешава са нашим добровољцима и колонистима? За куће и кућишта су у главном преварени. Земљу су добили са хиљаду мука и петљања са аграрним уредима, преко посредника и пуномоћника. Ко није знао да се сналази и данас је без земље. Бесплатна грађа која им је дата по Закону о добровољцима из државних шума, укинута је Законом о шумама. (*Живота Милановић*: Е. молим те, Ристо, то није укинула ова Влада!) И о томе ћу да говорим мало после.

Потпретседник Јеврем Томић: Господине Грђићу, молим Вас да завршите свој говор, јер Вам остаје још 5 минута времена.

Риста Грђић (наставља): Начин администрација при спровођењу ове наше аграрне реформе такав је, да нам сигурно може служити на срамоту. Да смо у Француској куповали земљу, и у њаким је преносили у Југославију, јефтиније би нас коштала, него што нас је коштала сва земља до које смо дошли путем аграрне реформе.

Исцрпљени у једној немогућој бирократској процедури, преварени у својим законом загарантованим правима, насељени на једном комплексу на

коме се не може замислити здрава економска егзистенција, ти људи, ни национално, ни економски, не претстављају ону снагу, коју би требало да претстављају. Може се слободно рећи да је смисао и наше аграрне реформе и наше националне политике упропашћен. Али шта се сад дешава? Одједном је нестало земље. Министарство пољопривреде тврди да има на расположењу само још Панчевачки рит, одакле се може наделити две до три хиљаде породица, а са осталим хиљадама ни само не зна шта ће. Настаје игра са тим ритом. Људима су издата решења на земљу у рит, али се годинама ни рит не дели. Рит је цунгла, коју треба култивисати, мелиорисати, парцелисати, изградити путеве и куће — вели нам се. У време кад се Влада размеће милионским јавним радовима, за овај првенствено важан национално-привредни подухват нема кредита. Већ три године није се ни прстом макло да се Рит оспособи за поделу. Све то бива у времену кад се Влада хвали са преко милијардом суфицита у буџету. Па куд иде тај суфицит, и зар у једној аграрној земљи има корисније намене него је ова. Ваљда ће нас спасти Зевица и целулоза? Сељак је снага ове земље, срце њено, крв њена, и ако не водимо рачуна о њему, бадава су нам и најгенијалније банкарско-берзанске операције.

Истовремено док се Рит не може да дели, на њ је скочила и ала и врана. Неки закупи и пакупи, узурпације и милионске зараде плету се око тог земљишта. Бирографија и корупција опет је унела своје прсте.

Појављују се гласови да се Рит уопште неће делити него место њега Беље, нижу се чудне приче, а народ гладан чека.

Али да се Рит сутра издели, остају опет хиљаде породица ненадељене. Шта ће с њима? Земље нема! Је ли могуће да у Југославији нема земље? Грци нађоше земљу да населе преко милион избеглица из Мале Азије, а ми немамо земље за пар десетина хиљада пролетеризованих сељака. Упоредите нас и Грчку. Пита се човек, да ли ми донста немамо земље, или немамо памети, или немамо поштења.

Барону Лелбаху у Бачкој Тополи, за љубав ергеле се оставља 518 јутара максимума, а још уз то ужи, шири и максимум од 200 јутара, а истодобно за добровољце земље нема!

Хиљаде и десетине хиљада хектара необрадиве земље у нашој држави чека на мале инвестиције, па да се са зелених и плодних њира заори весела сељачка песма. Милијарде суфицита — а ту огроман морални дефицит.

Да скине бригу с врата г. Министар пољопривреде је израдио један пројекат Закона о измени закона о добровољцима, односно о излавању обвезница ратним добровољцима, по коме би једна велики део добровољаца и устања био искључен од права на земљу, него би им се дала отштета у обвезницама. И тај се закон од 9 јула 1937 године кисели пред економским комитетом министара. Или није хитан, или нема кредита. Многе грешке са аграрном реформом и добровољачким питањем не могу се приписати овој Влади. Те се грешке повлаче од Ослобођења. Али да ова Влада за три године своје несметане владавине, у ери једног општепознатог економског полета, ни прстом није макла да ова питања повољно реши, не може порећи ни она ни сви њени адвокати. Да ли

је можда случај што ова Влада нема срца ни осећања за сељака и ратника потекао одатле, што су у њој најслабије заступљени сељаци и ратници?

Уредба о ликвидацији земљорадничких дуговања, за коју сам ја већ давно доказао с овог места да је Уредба за заштиту банака, а не сељака, већ данас показује своје поразне резултате, које је сваки паметан човек могао предвидети. Порески егзекутори продају задњу краву дужном земљораднику, трошкови се гомилају, ануитети са муком цеде, а шиканације свакодневно понављају. (Пљескање на левици).

Већ до данас је многа мајка закукала, а много дете остало гладно. А шта ће бити за 12 година, док бирократија исплете своју мрежу? Имаћемо робље и гробље, исту пустош коју је иза себе оставила Државна хипотекарна банка у Београду и унутрашњости, уништивши хиљаде егзистенција, чије куће по мало прелазе у руке београдских Јевреја.

Свакодневно примам писма из свих херцеговачких срезова. Болна и очајна су та писма. Мислим да нису боље прилике ни у другим крајевима. Са сигурношћу, по најдубљем и најпоштенијем свом уверењу констатовао сам, већ данас, на почетку спровођења у живот Уредбе о раздужењу земљорадника, да је она непроедљива. Или ће она бити укинута, или ће девет десетина земљорадника пропасти. (Пљескање на левици).

Уредбом о раздужењу земљорадника држава је оживила чак мртве и пропале дугове. Нико није против тога да сељак плати дугове, али да их плати у границама својих могућности. Намете које му је држава натурила Уредбом сигурно не може да поднесе. Тешка економска криза га је оставила и гола и боса. Искрпљен до крајности, с голим животом, он је дочекао једну мало бољу годину, али не да се оснажи за нове муке и нова искушења, која га сигурно чекају, јер је његов живот увек у патњи и беди, него да му Банка однесе сву наду и сву снагу.

Стварајући једну овако компликовану Уредбу, скопчану са скупим апаратом, и примајући на своја леђа обавезу да надокнађује штете повериоцима, држава је ушла у једну операцију, чија се обимост ни из близа не може оценити. Милијарде и милијарде ће коштати ову државу за 12 година Уредба о раздужењу земљорадника. Моје је дубоко уверење да ће те милијарде далеко премашити износ укупног сељачког дуговања. Деситиће се исто оно што се десило с Аграрном реформом.

Скупим апаратом и бирократском процедуром проведена аграрна реформа два пута је више коштала, него да је сва одузета земља купована за суво злато. Човек се пита, зар не би боље било да је сељаку остављено да плати што може без уштрба по своју егзистенцију, а остало да је одједном ликвидирано и скинуто с дневног реда и леђа привреде и државе. Овако имамо окован и парализован читав наш привредни живот за дуги низ година, сељака заробљена и онеспособљена, а коначан материјални ефекат за државу много поразнији и тежи.

Није потребно ни истицати колико ће бити злоупотребљен овај нови однос сељака и државе. Он ће постати слепо оружје политичких партија на власти, средских начелника, па чак и пореских егзекутора. Сигурно је да ће то бити нови разлог

опште деморализације и корупције, којих је већ данас доста.

Овом приликом хтео бих да истакнем још једну ствар, која је у непосредној вези са раздужењем земљорадника.

Аграрна банка, односно држава, исплаћује новчане заводе, повериоце земљорадника, обвезницама и готовином. Те суме ови примају и неконтролисано их употребљују. Тврдим већ данас да ће с овим примањима бити великих злоупотреба. Место да их употребе за подмирење улагачке сиротиње, којој су и намењене, биће случајева да ће управни одбори подмиривати себе и своју родбину. Може се десити да буде и већих злоупотреба.

У нашој земљи су најслабији увек били најмање заштићени. Кад је већ дошла у тај однос да даје, држава има дужност и право да води рачуна о томе куда даје. Пошто није створена једна ликвидациона установа, држава би преко Аграрне банке пребала да ликвидацију, односно расподелу ових сретстава, задржи у својим рукама, и не дозволи употребу другачије него како је праведно, и у друге сврхе него што је намењено. Помањкане најстроже контроле свакако би било фатална грешка.

Финансиска политика Владе г. др. Милана Стојадиновића носи на себи печат њене опште политике. И ту се пита једно а ради друго, неуспеси рекламирају као успеси.

Пре свега ми о државним дуговима ништа не знамо. И у лањској буџетској дебати ја сам питао колико износе ти дугови. Ни из завршних рачуна, ни из експозеа г. Министра финансија ми то не видимо. Како онда можемо да расправљамо о буџету. Ми морамо онда да се ослањамо на оно што се чује да су државна дуговања порасла од 1932 до 1937 са 37 на 52 милијарде динара.

Потпретседник Јеврем Томић: Господине посланиче, ваше је време истекло, молим да говор завршите.

Ристо Грђић (наставља): Повећање буџета за једну милијарду и 270 милиона динара приказује се у јавности да долази као природна последица просперитета прихода државних, све без икаквих нових намета, од којих би народ могао застењати. У ствари, међутим, ми смо имали целу прошлу годину у знаку повећања разних намета. Питајте трговце и привреднике, а нарочито сељака, као најјачег потрошача, како их носе.

Пре свега, царине су знатно повећане. Златни динар којим се врше плаћања обрачунавао се до сад са 12 а сада са 13 папирних динара. То је један огроман нови терет на народ у износу 120 милиона динара. Разне таксе су такође повећане, а Министарство правде обећава и повећање судских такса. Опет један нови терет од преко 100 милиона динара. Поштанске таксе су такође повишене, па и ту имамо намет од нових 70 милиона динара.

Нова саобраћајна тарифа није ништа друго него повећање возарине за преко 300 милиона динара. Истина, тарифа је смањена за дуга и кратка одстојања, али знатно повећана за средња. Кад знамо да се највећи део нашег робног промета одвија на средњим одстојањима од 150—600 километара, онда је јасно да је снижење на кратка и дуга одстојања уведено само зато, да се јавношћу замажу очи, као да се не ради о повећању него о измени тарифе. Ово ће се повећање и те

како неповољно осетити на једном нашем изванредном важном артиклу-дрвету, а сигурно је да ће имати штетних последица по сву нашу привреду.

Наше потребе изиокују данас смањење а не повишење робне тарифе, која се од 1929 године није мењала. Општи ниво цена је од 1929 године спуштен за 30—40%. Кад се данашње повећање возарине доведе у везу са том сразмером, онда је оно знатно веће. Место, дакле, да се она снизи за 30—40% и остане у складу с ценама, она се још повећава.

Није потребно ни доказивати да ће ова тарифа убитачно деловати на развој размене добара. Влада г. Јевтића је у своје време снизла путничку тарифу и осетио се одмах огроман полет у промету, који је у укупности државној каси не само намакнуо разлику, него је и премашио. Политика тадашњег г. Министра Вујића имала је пун и благодотворан успех.

Уверен сам да ће садашња политика г. др. Спахе имати такође пун али обратан успех. Штетне њене последице осетиће се и ускоро и у буџету и у општој привреди.

На кога је преваљен овај огромни терет нових намета? Углавном, на малог и ситног потрошача. Повећавају се само поједини порези који више притискују сиромашног него богатог.

Систем убирања ових тешких намета је тежак и окрутан. Порески органи врше наплату најдраконским мерама. Пореска администрација је неуредна и шиканозна. Нико не зна колико плаћа и колико је дужан. Сваке године другачији поступак. Имао сам прилике да се жалим у Министарству финансија на поступак извесних пореских органа у Херцеговини, који приликом исплате дувана произвољно обустављају своте које сациоци уопште не дугују. Кад се сациоци жале на то, бивају без објашњења грубо избацивани. Један неваспитан чиновнички кадар може много зла да учини. Питам г. Министра, коме су ове ствари добро познате, да ли је што учинио да добије боље и елитније чиновништво, или се код њега чиновник квалификује према способности, да што боље исцеди пореског обвезника, без обзира на начин и еретства.

За илустрацију финансијске политике Управе монопола према сациоцима дувана нека нам послужи извадак из извештаја мостарског дописника „Правде“, органа ЈРЗ, који ћу бити слободан да цитирам.

Ту се најпре каже: На заузимање г. г. Министара из наших крајева, Краљевска влада др. Милана Стојадиновића одмах по свом доласку на управу земље провела је опширан програм за побољшање стања садилаца дувана у нашим крајевима. Знатно је повећан број струкова, а откупне цене готово утростручене.”

Неколико редака ниже доноси се резолуција садилаца у којој се вели: „Дуван бербе 1937 откупљен је испод његове стварне вредности и јефтине је за 3.50 динара него године 1936, а садња дувана у 1938 години за 26% према години 1937 смањена.”

И политика Краљевске владе и морал ваших новина из овог кратког цитата јасно се виде.

Ради краткоће времена нећу да се даље задржавам на финансијској политици Краљевске владе, него ћу завршити своје излагање са неколико рефлексива на национално политичка питања. Не-

известан став Владе према тим питањима изазива у нама пуно неповерење и намеће нам дужност борбе све дотле, док се ствари не изведу на чистину.

Свима нам је идеал да ова држава буде уређена на пуно задовољство и Срба, и Хрвата, и Словенаца. Иако међу нама не постоје никакве расне и националне разноликости, иако смо један народ, не може се негирати да у својим душама и осећањима вучемо извесне супротности, настале услед вековне наше подељености и живота под разним туђинским управама.

Сва настојања на изглађивању тих супротности и сва добронамерна тражења за наш даљи смирен и задовољан заједнички живот, велико су и родољубиво дело.

Као настојање у том правцу ми би смо споразум Удружене опозиције и Мачека поздравили, да нас није дубоко разочарао тражећи решење на негацији моралних и националних основа нашег битисања.

Јединствен је пример у историји да један слободан и зрео народ лишава моралног и правног основа све оне тековине, које је створио својом сопственом вољом, и идеално решење тражи у враћању на оне основе, које нам је туђин створио.

Вековима су Срби и Хрвати заједнички живели, али су Србија и Хрватска увек биле раздвојене. Хрвати и један део Срба су имали ту несрећну судбину, да су хиљаду година живели под туђином. На тој територији, међусобно измешани, они су често пута доживљавали мењање граница, али никад по својој вољи него по вољи туђина.

Зар су Босна и Херцеговина, којима је Берлински конгрес одредио судбину, а барон Филипивић омеђио границе, за нас претстављале решење наших националних идеала? И зар то решење, које нам је туђин наметнуо, икад може за нас претстављати светињу и основ уређења нашег националног и државног живота?

Решење нашег унутрашњег сукоба враћањем на стање затечено 1 децембра 1918 године значи капитулацију пред наметнутом тезом туђина и скоро негацију права на слободу и самосталност.

Ја се нисам ни до сад, па нећу ни од сад, губити у разматрањима о проблему нашег државног и народног јединства. Нећу да тражим аргументе у романтичној прошлости, него ћу се кратко осврнути само на данашње реално стање.

Срби и Хрвати су тако измешани да их је апсолутно немогућно једне од других оделити. Жалосно би било на ту основу и постављати проблем. Ако је смисао наше међусобне борбе у томе, да једни и други, на територији где су у већини, развију своје специфичне одлуке и гледања на живот, онда је то најбоље дато у границама садашњих бановина, којима по јединственој жељи свих политичких чинилаца у овој земљи треба дати најшире самоуправе и компетенције.

Ова Влада имала је могућност да за време своје несметане трогодишње владавине те реформе изведе. Да је то учинила, ми би смо већ данас имали драгоцену искуства и можда би било скинуто с дневног реда најтеже наше унутрашње питање.

Господо народни посланици, чињеница, да се она ни прстом није макла у том правцу, набацује сумњу на добронамерност оних фактора у овој Влади којима је ближа туђинска концепција исто-

ријских покрајина од наше националне концепције.

Ја сам довољно опширно и довољно аргументовано у овом Дому лањске године приказао политику г. др. Спахе у Босни. Доказао сам једном масом примера, узетих из рада и активности те политике на терену, да је она убитачна и антинационална у сваком погледу. Ја бих могао у потврду свога тврђења да вам изнесем масу нових факата и доказа, али то овога пута нећу да чиним, ради тога што су г. г. Божић, Мулалић и г. прота Петковић те примере изнели, те ћу ја преко тога прећи. Хоћу само, господо, да констатујем да до данас нисам доживео да ме је било ко демантовао, макар у једном најмањем делу мојих тврдњи. Ја сам позвао господина Спаху да се изјасни, стоји ли још увек на становишту аутономије Босне, које би решење за нас претстављало повампирење црножутог режима, међуверске борбе и верског кључа, тенденцију разједињења, растакања и распадања. (Бурно одобравање и плескање на левици).

И ако је г. Спахо врло добро знао, да је иза мојих речи у томе тренутку стајала цела национална Босна без обзира да ли је сврстана у ЈРЗ, ЈНС или ма коју другу политичку партију, јер национална Босна неће да се дели од Србије, господин др. Спахо није нас удостојио свога одговора. Можда је он сматрао неважним да одговара мени, било као политичком противнику, било као недораслом партнеру, али он то није учинио ни својим политичким савезницима и припадницима исте странке, који су од њега тражили ту изјаву. Заправо, он се још никад и нигде у својим многобројним изјавама и говорима није дотакао тога проблема, нити свога става према државном и народном јединству и уређењу државе. Напротив он је забранио својим неважним сарадницима, малим људима са терена, председницима општина и партијским функционерима да дају у томе правцу било какве изјаве, а најмање такве, какве се тражене од носиоца режима у коме суделује и Влада у којој седи.

Њима, др. Спахи и др. Корощцу, стало је до тога да се задржи ово стање неизвесности и нереда у земљи.

Држећи до Јерезе колико до лањског снега, они на својим теренима подражавају сепаратистичку политику, спремни да увек из Јерезе искоче. Заслепљујући масе најзатуцанијим верским фанатизмом и мржњом на Србе, искоришћујући нездраву атмосферу у Београду за плачку и богаћење својих сродника, пријатеља и партијских установа, они са уживањем посматрају и подупиру процес моралног распадања и трулења у српском делу нашег народа. Спремни да у најнесрећнијем часу наше нације прихвате концепцију, која буде најгора, они на овим поквареним и клизавим теразијама, заплићу ствари, хушкајући нас својим интригама на борбу до самоистребљења.

Верујући ипак у победу светлости над тамом, Бога над ђаволом, поштења над непоштењем, а сматрајући да је Босна кључ за решење наших унутрашњих недаћа ја наглашujem и понављам: Ако је суштина сукоба између Срба и Хрвата у томе, што они као два разна народа не могу и неће под заједничку управу, онда је апсурдно и помишљати на аутономију Босне, јер на томе терену остају измешани Срби и Хрвати и проблем остаје

нерешен. Ако смо пак један народ, још апсурдније је тражити од мрског туђина наметнуте границе као оквир у коме треба да се развијамо. (Осман Муратбашић: Те је границе туђин и оставио!) Оставио их је Османлија, а ми и Османлије оматрамо, за туђине. (Осман Муратбашић: Нама је Србија исто тако мила као год и Босна, али је нама милије да останемо у Сарајеву него да идемо на Цетиње!) Кажите Ви то вашим пријатељима из Јерезе; кажите то Мијићу и осталима, кажите им да сте за аутономију Босне.

Потпретседник Јеврем Томић: Господина Муратбашића опомињем да не упада говорнику у реч, а господина говорника молим да се не осврће на упадице него да заврши свој говор.

Ристо Грђић (наставља): Изнад свих ових резованања стоје светле и узвишене жртве, пале на олтар Уједињења Босне са Србијом, стоји историја наша тешка и ужасна, стоје крвави печати којима је запечатена наша тамна прошлост. Стоји Гаврило Принцип! Стоје сени арадских мученика, усташа испод Бјелашнице, Зубаца, Равног Невесиња и Муратовице. Стоји визија вешала, попаљених кућа, поклане деце и жалосног робља нашег из недавне прошлости, стоји свест народа нашег, коју неће помутити ни сви анационални спекуланти, који су успели да се на овим Теразијама добро пласирају. А свима тим довикујемо с овог места: Себи руке недостојни и незаслужни, јер никад и ником нећемо дозволити да се смеје мукама нашим, игра идеалима нашим и изругава вери нашој.

Немајући поверење у ову Владу, састављену од најхетерогенијих елемената, Владу без јасног програма ни у најосновнијим питањима нашег државног живота, изјављујем да ћу гласати против предложеног буџета. (На левици бурно одобравање и плескање).

Потпретседник Јеврем Томић: Има реч народни посланик г. др. Гавро Санто.

Dr. Gavro Santo: Poštovana gospodo narodni poslanici, više nego dvogodišnji reformni rad gospodina Ministra predsednika dr. Milana Stojadinovića i njegove Vlade, spada među najznačajnije epohe državnog konstruktivnog rada Jugoslavije. Ono poštovanje koje mu se ukazuje kod svih evropskih naroda, odnosi se u prvom redu na izvanredne državničke sposobnosti gospodina Ministra predsednika, koji je od naše lepe države, usred te Evrope, ispačene nizom promena, učinio ostrvo demokratije i trezvenog rada. Onaj ko ume da se digne iznad huke svakodnevnice politike, i ko tako posmatra sve ovo što se ovde dešava kroz više od dve godine, taj će umeti i da ceni taj veliki rad. Jer taj rad, rad je konsolidacije! Taj rad presekao je podvige koji su proizlazili iz destruktivnih partiskih borbi, on je prekinuo sa pogrešnim ideologijama, on je omogućio da dođe do punog važenja stvaralačka moć svežih narodnih snaga.

Ogledajmo se po državi! Šta moramo da vidimo? Gledamo zemljoradnika koji radosno i zadovoljno ore i zasejava svoju zemlju, koji, nakon uredjenja zemljoradničkih dugova, nesmetano uživa poboljšanje svetske trgovine.

Posredstvom naše mudre privredne politike i sporazuma na polju spoljne trgovine, koji su plod te politike, on može da prodaje sve, što mu je urodilo,

za nešto iznad cena svetske privrede. Odnos između agrarnih proizvoda i industriskih artikala već odavno nije bio toliko uravnotežen, kao što je sada. To je stvorilo mogućnost da naši zemljoradnici mogu industriske artikale nabavljati bez većih opterećenja. Svoja dugovanja mogu potpuno da ureduju, uz minimalnu kamatu i lake anuitete. Oni mogu čak da pomišljaju i na to o čemu više nego deset godina nisu mogli ni da sanjaju, da nešto uštede i da se spremaju za onaj, tako potrebni višak proizvodnje koji naša Vlada nastoji da ostvari i da pomaže, jer ona taj rad smatra jednim od svojih najvećih zadataka.

Pomoć zemljoradnicima stajala je tek nekoliko miliona dinara, a to snažna blagajna naše države danas više i ne oseća. A blagosloveno dejstvo i snaga te pomoći osećaju se na delu! Sve grane privrede u našoj državi oslobodile su se pritiska teške more. Povećana kupovna snaga naših zemljoradnika oživela je trgovinu, zanatstvo i veliku industriju, kao što i rad naših banaka, a od činovnika i intelektualnih radnika učinila je bolje konzumente.

Sve je to proizvelo posrednim putem svoje dejstvo opet na državu, te je svaki njen građanin u stanju da bolje zaraduje i da lakše plaća porezu. Ali važnije od svega ovoga jeste to da se svi oni, pojačavši dušu poverenjem, očeličeni u nepokolebljivoj vernosti prema Kralju i Otadžbini, zbijaju u sve gušće redove oko g. Ministra predsednika dr. Milana Stojadinovića i njegove Vlade, kojima ima za sve to da se zablagodari.

Paralelno sa neumornom radinošću našega naroda, kome je vraćeno privredno blagostanje, naprednije i ekonomičnije iskorišćavanje prirodnih dobara, na primer, ruda u našoj zemlji. Rad preduzeća teške industrije, kao što su, na primer, Zenica i Bor, čije značenje u svetskoj privredi jeste delo ugledne energije g. Ministra predsednika, otvara proizvodima naše teške industrije, i pored agrarnog karaktera naše države, puteve u veliki svet. Time je istovremeno omogućeno i to da mi možemo gotove preradevine, koje smo do sada uvozili iz inostranstva, i sami da izradujemo kod kuće od naših sirovina.

Više hleba, više zarade! To je karakteristika rada g. Predsednika Kraljevske vlade, to je karakteristika rada njegove Vlade uopšte. A posledica jeste: sve aktivniji bilans naše spoljne trgovine i sve snažnija novčana situacija.

Pored privrednog blagostanja, obezbeđen je i poredak i društveni mir. Dejstvo prevratničkih društvenih ideologija po svemu je oslabilo. A ima i sve manje razloga nezadovoljstvu. Ispravna privredna politika povratila je zdravlju unutrašnji život ove države. A sve to podržava i širokogrudna socijalna brigada, koja ide za tim, da olakša sudbinu nezaposlenih, ostarelih, iznemoglih i nezbrinutih. Ona onemogućava stvaranje proletarijata, koji bi unošenjem desničarskih i levičarskih ideologija, koje vladaju evropskim državama štetno dejstvovala na naš društveni poredak i našu zdravu narodnu demokratiju. Na kulturnom polju napredujemo silnim zamahom. U bliskoj prošlosti osnovane su visoke škole za svetsku trgovinu, muziku i likovnu umetnost i preduzete mere u cilju reforme Univerziteta, a naročito tako važna reorganizacija lekarskog vaspitanja potrebnog radi današnje opšte higijene, radi suzbijanja bolesti u narodu i radi boljeg zdravstvenog uredjenja naše zemlje, — sa tim merama mi smo dostigli već zapadnoevropski nivo. Sa našom novom generacijom,

zadojenom zdravim narodnim duhom, mi možemo već sada, posve sigurno, da dajemo vredne individue, koji će da izgrađuju novi duh Evrope, koji će puteve omladine znati da upute jedino ispravnim smerom istinskog životnog poziva i nepokolebljivog nacionalnog opredeljenja.

Jugoslavija se danas nalazi u toku sveopšteg, čovečanskog, etičkog, nacionalno-pedagoškog i narodno-privrednog progressa, i ne treba za to neka istorijska perspektiva, a da bismo mogli već sada izmeriti dejstvo i značenje te veličanstvene evolucije za sve nas. Kao narodni poslanik, izabran poverenjem najmađarskijeg kraja naše države, i sem toga obilazeći po svom lekarskom pozivu duge šorove našeg sela, provodim veći deo svoga vremena među našom radinom mađarskom braćom. Ja evo sada, konstatujući, u okviru opšte budžetske debate, skromnim rečima, značenje rada gospodina Pretsednika Kraljevske vlade dr. Milana Stojadinovića i njegovih ministarskih drugova, stojim ovde kao tumač odanosti i predanosti te naše braće.

Jugoslovenski Mađari moraju da blagodare gospodinu Pretsedniku Ministarskog saveta i članovima njegove Vlade, što mogu da budu ponova slobodni građani u ovoj slobodnoj državi, u kojoj su se rodili, u kojoj rade, i u kojoj počiva pepeo njihovih otaca i u kojoj se ljuljka kolevka njihove dece. Njima imaju oni da zahvale, što im se daje sve više mogućnosti, da sačuvaju svoju sopstvenu kulturu, svoj maternji jezik, svoje mađarstvo, da sve to neguju i razvijaju, da sve više izrađuju svoje narodne kulturne ustanove.

Mogu, međutim, da uverim drage moje drugove narodne poslanike, da je najznačajnija misao tog mađarskog kulturnog rada posvemašnje razumevanje jugoslovenskog bratskog naroda, upoznavanje jugoslovenskog kulturnog blaga i predanosti zajedničkoj sudbini u svemu, — u svemu, velim, što ispunjava sadašnjicu i budućnost ove zdrave jugoslovenske demokratije. Sa potpunim razumevanjem pratimo mi širogrudnu realnost spoljne politike gospodina Pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova dr. Milana Stojadinovića, kojom on, ovde, na kapiji mirotvornog Balkana, dovodi u sklad renesansu našeg naroda, živi našu državu u smislu zajedničkog mirotvornog rada, sa svima narodima zemlje. Njegova spoljna politika urodila je doista ojačanjem mira, boljim privrednim ugovorima i povećanim simpatijama prema našem narodu. I mi znamo, da njegovi putevi nikada neće dozvoliti da se oslabi velika i blagorodna demokratija, koja izvire iz bića našeg naroda.

Naš mađarski narod sve to gleda radosno, i dobronamernost, koja se ispoljava prema njegovim sopstvenim skromnim željama, ispunjava ga ugodnim zadovoljstvom. Ipak hoću da koristim današnju priliku da zamolim Gospodina Pretsednika Kraljev-

ske vlade, inspirisanog uvek živim razumevanjem, — pa sam uveren da će on sve učiniti da mi pomogne, — da im omogući što skoriju realizaciju onih neznatnih i u okviru budžeta bez ikakve smetnje ostvarljivih potreba koje ipak predstavljaju za njihov život odlučna i važna pitanja jednog dela naših Mađara. O tim sam pitanjima već više puta razgovarao sa nadležnom gospodom resornim ministrima, i uspelo mi je, da steknem njihovo razumevanje i njihovu naklonost. Tako sam govorio i o velikoj bedi siromašnih i posve neimućnih mađarskih zemljoradnika, o položaju onih svojevremeno, bez njihove krivnje, otpuštenih mađarskih železničara i poštara, koji bi mogli kad bi dobili neku skromnu penziju, da preostale godine svoga života provedu bar nešto snošljivije. Nikako ne sumnjam u to, da bi uređivanje ovih skromnih želja i potreba samo ojačalo one veze, koje sve više neraskidljivo vezuju jugoslovenske Mađare i gospodina Pretsednika Ministarskog saveta dr. Milana Stojadinovića i njegovu Vladu. Veliko poverenje naših Mađara raste sve više, naročito usled svih onih vidnih znakova, koji su stvorili bolju atmosferu u našim odnosima prema državama, našim neposrednim susedima, i u kojoj smemo da računamo, da će u bliskoj budućnosti potpuno sigurno doći do srdačnije i produktivnije kulturne i privredne saradnje.

Jugoslovenski Mađari se raduju što su otvoreni njihovi prosvetni domovi, gde se radi samo kulturno a ne i politički, kako mnogi neobavešteni misle; oni se raduju što ih zbog čardaša više ne kundače seoski panduri, i njihova je najiskrenija želja da se to više ne menja, da ostane tako, da ih se ne tretira kao antidržavne, jer oni to nisu pošto oni žele u miru i ljubavi da žive sa svojom seljačkom braćom Srbima u Vojvodini.

Sa dubokim poverenjem prema izuzetnim državnim kvalitetima Gospodina Pretsednika Ministarskog saveta dr. Milana Stojadinovića, prema svesnoj delatnosti članova Kraljevske vlade, od koje jugoslovenski radni narod još toliko toga očekuje i od koje se toliko mnogo i nada, prihvaćam ovaj budžet i glasaću za njega. (Živo odobravanje i pljeskanje kod većine).

Потпретседник Јеврем Томић: Господо народни посланици, пошто је листа говорника исцрпена за данас, то са вашим пристанком данашњу седницу закључујем, а као дневни ред за идућу седницу предлажем: Наставак претреса у начелу извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину.

Прима ли Скупштина предложени дневни ред? (Прима!) Данашњу седницу закључујем, а идућу заказујем за понедељак, 21 овог месеца, у 16 часова.

(Седница је закључена у 14 часова).

ПРИЛОЗИ

 МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
 КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БУЏЕТСКО ОДЕЉЕЊЕ

Бр. 2110

VII

 18 фебруара 1938 год.
 у Београду

ГОСПОДИНЕ ПРЕТСЕДНИЧЕ,

У вези мога писма Бр. 1200 од 17 овог месеца којим сам доставио измене и допуне у рачунском делу предлога буџета државних расхода и прихода за 1938/39 годину, част ми је умолити, да се изврше још и следеће измене и допуне:

Парт. Поз.

I РАЗДЕО — ВРХОВНА ДРЖАВНА УПРАВА

ГЛАВА III — НАРОДНО ПРЕТСТАВНИШТВО

II. Народна скупштина

А. Лични расходи

17	Дневнице народних посланика итд., повећати са	+	146.000.—
21	Управни трошкови, повећати са	+	72.000.—
	<u>Свега гл. III, повећати са</u>	<u>+</u>	<u>218.000.—</u>
	<u>Укупно I раздео, повећати са</u>	<u>+</u>	<u>218.000.—</u>

II РАЗДЕО — ПЕНЗИЈЕ И ИНВАЛИДСКЕ ПОТПОРЕ

ГЛАВА X — ПЕНЗИЈЕ, РАСПОЛОЖЕЊА ИТД.

Редовни расходи

А. Лични расходи

54	Пензије и додаци државних личних и породичних пензионера:		
	3 Додаци лични и породични		
	Субпоз. 6 — Под б) Министарство финансија, смањити са	—	218.000.—
	<u>Укупно II раздео, смањити са</u>	<u>—</u>	<u>218.000.—</u>

ГОСПОДИНУ

ПРЕТСЕДНИКУ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

**XIV РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО ТРГО-
ВИНЕ И ИНДУСТРИЈЕ**

ГЛАВА СХII — МИНИСТАРСТВО

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
858

Личне принадлежности:

1 Плате — периодске повишице итд.

а) Чиновници

I) Министарство

После субпоз. 2 — уметнути нову субпо-
зицију, која гласи

Управник (шеф, ранг инспектора) IV/1 . . . + 44.040

и износ позиције повећати са + 44.040.—

5 Додаци лични и породични

а) Чиновника, лични, смањити са — 44.040.—

Укупно XIV раздео

**XVII РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО ФИ-
ЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА НАРОДА**

ГЛАВА СXXXI — МИНИСТАРСТВО

Редовни расходи

А. Лични расходи

1045

Личне принадлежности:

1 Плате — периодске повишице итд.

I) Министарство

а) Чиновници

Место: „Виши саветник IV/1” ставити: „Са-
ветник IV/1” сума остаје иста.

б) Чиновнички приправници

Уметнути поднаслов и додати ново:

I) Министарство

4 чиновничка приправника од VIII групе у
I разреду скупoше + 74.200

Чиновнички приправник од IX групе у I
разреду скупoше + 15.840

II) Отсек рачуноводства

и износ позиције и партије повећати са + 90.040.—

1046

**Награде хонорарним службеницима и днев-
ничарима:**

Субпоз. 4 — Место: „служитеља-дневничара” ставити:
„5 служитеља дневничара” + 10.800.—

1047

Специјалне награде:

1 У трећем реду ове позиције место речи: „наставницима
школа” ставити: „наставницима школе”.

5 У првом реду ове позиције место речи: „помоћ гру-
пама” ставити речи: „за спремање група”.

Б. Материјални расходи

1049

Управни трошкови:

1 Канцеларијски и манипулативни трошкови

Потпоз. под б) мења се и гласи: „б) Оправка и на-
бавка канцеларијског намештаја” и повећати са . . . + 50.000.—

Парт. Поз.

1052	Организациони и пропагандни трошкови:		
	2 Извођење организације обавезног телесног васпитања итд., смањити са	—	126.100.—
1053	Редовне помоћи на основу закона:		
	2 У трећем реду ове позиције место: „§ 98” ставити: „§ 89” и суму смањити са	—	24.740.—
	3 Текст ове позиције мења се и гласи: „Помоћ за организацију ватрогасне службе по одлуци Министра физичког васпитање народа”.		
	Код ове позиције под б) у четвртом реду место: „§ 78” ставити: „§ 76”.		
	и износ партије смањити са	—	24.740.—
1054	Разне помоћи савезима итд.		
	4 Мења се и гласи:		
	„За спрему такмичара ради учешћа на олимпијским играма у Токију године 1940”.		
	Укупно XVII раздео		— —

РЕКАПИТУЛАЦИЈА

I раздео	—	Врховна државна управа, повећати са	+	218.000.—
II	„	— Пензије и инвалид. потпоре смањити са	—	218.000.—
XIV	„	— Министарство трговине и индустрије		— —
XVII	„	— Министарство физичког васпит. народа		— —
		Укупно расходи		— —

Изволите, Господине Претседниче, примити уверење о моме поштовању.

Министар финансија,
Летица, с. р.

